

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

Katedra práva

Bakalářská práce

Dědictví v právu a praxi ČR

Veronika Hlinková

© 2012 ČZU v Praze

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že svou bakalářskou práci "Dědictví v právu a praxi ČR" jsem vypracovala samostatně pod vedením vedoucího bakalářské práce a s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu literatury na konci práce. Jako autorka uvedené bakalářské práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušila autorská práva třetích osob.

V Praze dne 30. listopadu 2012

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala JUDr. Milanu Uhlíkovi, CSc. za pomoc a cenné rady, které mi poskytl při vypracování této bakalářské práce. Dále bych ráda poděkovala Mgr. Václavu Vodovi, který mi umožnil vykonat praxi v notářské kanceláři JUDr. Ivanky Parkanové, a pomohl mi při získávání informací důležitých pro vypracování této bakalářské práce.

Dědictví v právu a praxi ČR

Heritage law and its Application

Souhrn

Bakalářská práce Dědictví v právu a praxi České republiky se zaměřuje na otázky, jaký dopad bude mít úprava obsažena v novém občanském zákoníku na dědice a notáře jako soudní komisaře poté, co nový občanský zákoník nabude účinnosti. Práce obsahuje teoretickou a praktickou část.

Teoretická část obsahuje popis účinné právní úpravy, která je obsažena v občanském zákoníku, občanském soudním řádu, ve vyhlášce o odměnách notářů a dalších předpisech. Součástí teoretické části je problematika popsaná v odborné literatuře (komentáře k zákonům, právní časopisy) a v judikatuře soudů.

Dále teoretická část popisuje změny, které přinese nový občanský zákoník, který má nabýt účinnosti k 1. 1. 2014. V práci jsou ukázány nové instituty jako dědická smlouva i nová úprava stávajících institutů např. u vydědění.

Praktická část je rozčleněna do tří dílů. První díl se zabývá analýzou nákladů dědického řízení podle stávající právní úpravy a podle nové právní úpravy v různých dědických případech. Jsou to případy týkající se dědické smlouvy, platnosti závěti, odkazu, vydědění, nepominutelných dědiců a přechodu dluhů byly vyčísleny přesné náklady dědického řízení, jako kdyby bylo posuzováno podle nové právní úpravy. Druhý díl praktické části obsahuje dotazník zjišťující názory veřejnosti na odměnu notáře, přechod dluhů a nový občanský zákoník. Třetí díl popisuje odpovědi Ministerstva spravedlnosti a Notářské komory k dotazům týkajícím se nové právní úpravy.

Summary

The bachelor thesis the Heritage Law and its Application in the Czech Republic focuses on the question of the impact of new Civil Code on heirs and notaries as judicial commissioners after the new Civil Code will come into effect. The work includes the theoretical and the practical part.

Firstly, the theoretical part contains a description of effective legislation, which is contained in the Civil Code, Civil Procedure Code, in the decree on fees of notaries and the other regulations. The theoretical part also describes issues which are contained in the expert literature (legal experts manuals, legal journals) and in the courts decisions.

Secondly, the theoretical part describes the changes that will bring the new Civil Code, which will come into force on 1st january 2014. The bachelor thesis not only describes new institutes such as succession agreement but also shows the amendments to existing institutes.

The practical part is divided into three parts. The first part deals with the calculation of cost of inheritance proceedings in accordance with existing legislation and according to the new legislation in inheritance cases. The cost of inheritance proceeding was calculated in cases involving succession agreements, legal force of wills, legacy, disinheritance, compulsory heirs and transfer of debts according to the effective legislation and according to the new legislation. The second part of the practical part contains a survey of the opinions of the public on remuneration of notaries, the question of transfer of debts and the new Civil Code. The third part describes the response of the Ministry of Justice and the Chamber of Notaries to the questions relating to the new legislation.

Klíčová slova: předpoklady dědictví, zůstavitel, přechod majetku a dluhů, závěť a její formy, dědění ze zákona, dědění ze závěti i zákona, dědic, odúmrt', nový občanský zákoník, vydědění.

Keywords: assumptions of inheritance, testator, transfer of property and depths, will and its forms, inheritance by law, inheritance by wills and succession of the law, heir, escheat, the Civil Code, dishinheritance.

Obsah

1. Úvod	10
2. Cíl práce a metodika	11
2.1. Cíl práce	11
2.2. Metodika	11
3. Přehled platné právní úpravy	14
3.1. Dědické řízení - podmínky pro dědění	14
3.2. Majetek zůstavitele	15
3.2.1. Odpovědnost za dluhy zůstavitele podle současné a nové právní úpravy	16
3.3. Závěť	17
3.4. Změna v úpravě závěti	18
3.5. Nový dědický titul - dědická smlouva	20
3.6. Připadnutí majetku státu	20
3.7. Dědění na základě zákona	21
3.8. Nová úprava zákonné posloupnosti	22
3.9. Odkaz	23
3.10. Odmítnutí dědictví	23
3.11. Přenechání předluženého dědictví věřitelům a likvidace dědictví	24
3.12. Nepatrný majetek nebo žádný majetek	25
3.13. Výpočet povinného dílu nepominutelného dědice	25
3.14. Vydědění	26
3.15. Notář jako soudní komisař	27
3.15.1. První úkony notáře	27
3.15.2. Zajištění dědictví a poskytnutí součinnosti	28
3.15.3. Postup notáře při sporech	29
3.16. Obvyklá cena	29
3.17. Skončení dědického řízení	31
3.18. Náklady řízení	31
3.19. Odměna a hotové výdaje soudního komisaře	32
3.20. Výpočet odměny notáře v současné praxi dědického řízení	32
4. Analýza zkoumané problematiky	34
4.1. Rozbory příkladů	34
4.2. Příklad z praxe	35
4.3. Dědická smlouva - příklad z praxe	36
4.4. Platnost závěti - příklad z praxe	37
4.5. Odkaz – příklad z praxe	38
4.6. Výpočet povinného dílu nepominutelného dědice – příklad z praxe	39
4.7. Vydědění – příklad z praxe	41
4.8. Přechod dluhů – příklad z praxe	43
4.9. Dotazník	44
4.10. Analýza odpovědí kompetentních úřadů	45
4.10.1. Ministerstvo spravedlnosti České republiky	45
4.10.2. Notářská komora České republiky	45
5. Shrnutí výsledků zkoumání	47
5.1. Změny v porřízení pro případ smrti	47
5.2. Změny pro soudního komisaře v otázce zákonné posloupnosti	48
5.3. Vydědění a nepominutelní dědicové	48
5.4. Přechod dluhů a výhrada soupisu	49
5.5. Výsledky dotazníku	49
5.5.1. Dosažené vzdělání	49
5.5.2. Zkušenost s dědickým řízením	50

6. Závěr.....	52
7. Seznam použité literatury.....	54
8. Přílohy	56

1. Úvod

V České republice v současné době dochází k významným změnám v oblasti soukromého práva, které se dotknou života každého z nás. Nový občanský zákoník a všechny další zákony, které jsou v souvislosti s ním přijímány, významně ovlivní adresáty nově přijímaných zákonů.

Nový občanský zákoník jednak modifikuje úpravu stávajících právních institutů, mezi něž patří např. závěť, zákonná posoupnost nebo nepominutelný dědic, a jednak přináší do českého právního řádu nové právní instituty, jako je dědická smlouva, svěřenecké nástupnictví nebo odkaz. Nově upravované instituty nepochybně přinášejí větší variabilitu situací, které budou moci v rámci dědických řízení nastat. Rovněž nová úprava změny velikost dědických podílů jednotlivých dědiců, a tím pádem změny i ekonomický dopad dědického řízení na dědice.

V následujících řádcích se dále zaměřuji na otázky, jak se změny činnosti notáře jako soudního komisaře přijetím nové právní úpravy a zda změna v této činnosti povede i ke změnám v odměňování notářů jako soudních komisařů. Dědici nemohou o výši odměny soudního komisaře rozhodnout, ani si notáře sami vybrat, a jsou nuceni z části zděděného majetku zaplatit náklady dědického řízení.

Práce se skládá z osmi kapitol. V druhé kapitole je popsán cíl a metodika použitá při vypracování práce. Ve třetí kapitole jsem popsala platnou právní úpravu, kde jsem srovnala změny, které přinese nový občanský zákoník. V kapitole čtyři jsem na příkladech z praxe vyčíslila změnu v dopadu nové právní úpravy na velikost dědických dílů a odměnu notáře, uvedla postup při zjišťování informací u kompetentních institucí, a dále jsem popsala dotazníkové šetření, které se zabývá názory veřejnosti na výši odměny notářů, jakým způsobem by měla být určována odměna notáře, otázky jmenování znalců apod. (prostřednictvím dotazníku bylo zjišťováno též povědomí veřejnosti o novém občanském zákoníku a o jeho možných dopadech). V páté kapitole jsem shrnula výsledky, které vyšly ze šetření ve čtvrté kapitole. Dále následují kapitoly se závěrem, seznamem použité literatury a přílohami.

Téma práce jsem si vybrala mj. proto, že jsem v letech 2010 – 2011 pracovala v legislativním odboru Ministerstva spravedlnosti, kde jsem měla možnost nahlédnout „pod pokličku“ příprav nového občanského zákoníku.

2. Cíl práce a metodika

2.1. Cíl práce

Cílem bakalářské práce je zjistit dopady v dědickém řízení na dědice a notáře samotné po účinnosti nového právního předpisu.

2.2. Metodika

Základem pro vypracování bakalářské práce bylo prostudování právních předpisů a odborné literatury týkající se dědického řízení, rozbor konkrétních případů dědického řízení a dotazníkový výzkum.

Obsah bakalářské práce jsem konzultovala s vedoucím práce, který mi pomohl s jejím nasměrováním, vybráním určitého úseku dědického práva České republiky, s doporučením vhodné literatury, obsahovou skladbou textu, zvolením metodiky a v neposlední řadě i s formálními požadavky na vypracování bakalářské práce.

Při studiu právních předpisů jsem vycházela z hmotněprávních a procesněprávních předpisů, které upravují průběh dědického řízení v České republice. Bylo nutné prostudovat zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „občanský zákoník“), kde jsou upraveny hmotněprávní aspekty dědického práva České republiky. Dále jsem prostudovala zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „občanský soudní řád“). Z podzákonných předpisů jsem se zaměřila zejména na vyhlášku Ministerstva spravedlnosti č. 196/2001 Sb., o odměnách a náhradách notářů a správců dědictví, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „vyhláška o odměnách“).

Z dosud neúčinné právní úpravy bylo nutné prostudovat nový občanský zákoník, který byl v listopadu roku 2011 schválen Poslaneckou sněmovnou Parlamentu České republiky a byl vyhlášen 22. března 2012 ve Sbírce zákonů v částce 33 pod číslem 89/2012 Sb (dále jen „nový občanský zákoník“). Dále jsem prostudovala zákon o mezinárodním právu soukromém, který byl vyhlášen ve Sbírce zákonů v částce 35 pod číslem 91/2012 Sb. Procesní úprava, která odrazí hmotněprávní úpravu nového občanského zákoníku, je v současné době projednávána v rámci mezirezortního připomínkového řízení. Novou úpravu dědického řízení bude podle informací Ministerstva spravedlnosti upravovat zákon o zvláštních řízeních soudních.

Kromě analýzy uvedených předpisů jsem se soustředila na komparaci právní úpravy obsažené ve stávajícím a novém občanském zákoníku. Při analýze právní úpravy jsem vycházela rovněž z prostudované odborné literatury a z judikatury soudů, zejména Městského soudu v Praze a Nejvyššího soudu České republiky.

Při zpracování tématu práce jsem čerpala rovněž ze statistických dat uveřejněných Ministerstvem spravedlnosti v aplikaci infoData a z odpovědí od Notářské komory a Ministerstva spravedlnosti ohledně problematiky právního odměňování notářů působících jako soudní komisaři.

Praktickou část práce tvoří analýza reálných případů, nicméně z důvodu ochrany osobních údajů blíže nespecifikovaných (anonymizovaných) dědických řízení Notářského úřadu JUDr. Ivanky Parkanové¹. V notářské kanceláři jsem měla přístup ke spisům, které se týkaly dědického řízení. Během praxe jsem nahlédla do přibližně 25 spisů z let 2009 až 2011, z nichž jsem pak čerpala v praktické části bakalářské práce. Notářské kanceláři JUDr. Ivanky Parkanové napadlo 370 případů v roce 2011, proti rozhodnutí notářky jako soudní komisařky nebylo v tomto roce podáno žádné odvolání k soudu. Dále jsem měla možnost účastnit se dvou jednání s dědici, kde se zjišťoval majetek zůstavitele a jeho obvyklá cena.

Dopad stávající právní úpravy na dědice a hypotetický dopad nové právní úpravy na dědice a notáře je analyzován zejména z pohledu ekonomického dopadu u řízení týkajících se úmrtí zůstavitele bez závěti v případě, kdy by bylo vhodné uzavřít dědickou smlouvu, odkázání konkrétní věci z dědictví, neplatnosti závěti, výpočtu dědického dílu nepominutelného dědice, otázky vydědění a otázky přechodu dluhů zůstavitele.

Výpočet možných nákladů dědického řízení podle nové právní úpravy jsem prováděla podle stávající vyhlášky o odměňování notářů, tj. vycházela jsem ze stávajících odměn. V jednotlivých případech z praxe jsem uvedla stávající odměnu, hotové náklady notáře, případnou znaleckou odměnu podle toho, jak byly vyměřeny notářským úřadem. Stejný případ jsem pak posoudila podle nové právní úpravy a náklady dědického řízení vypočetla podle stávající vyhlášky o odměňování notářů.

¹ JUDr. Parkanová je již dlouhodobě zastupována Mgr. Václavem Vodou, který se jako člen rekodifikační komise podílel na vypracování nové soukromoprávní úpravy.

Dále vlastní výzkum spočíval v dotazníkovém šetření, pomocí něhož jsem zjišťovala názory veřejnosti na vybrané problémy dědického řízení, zejména na výši a způsob určování odměny notáře v dědickém řízení a povědomí veřejnosti o existenci nového občanského zákoníku. V rámci dotazníkového šetření jsem oslovila 98 osob, které jsem kategorizovala podle dosaženého vzdělání a podle toho, zda již měly v minulosti zkušenost s dědickým řízením. Dotazník tvořilo 10 uzavřených otázek, jež jsem rozesílala elektronicky (63 osobám) či pokládala osobně náhodným respondentům v oblasti Prahy 6 a ve městě Osek v Ústeckém kraji.

K získání konkrétních výstupů a závěrů bakalářské práce jsem použila analytickou metodu (analýza stávající právní úpravy dědického řízení), srovnávací metodu (komparace stávající a nové právní úpravy), indukční metodu (rozbor jednotlivých případů s vyvozením závěru o dopadu nové právní úpravy) a matematickou metodu (výpočet nákladů vznikajících v průběhu dědického řízení a výpočet výsledků dotazníkového šetření).

3. Přehled platné právní úpravy

V této kapitole se věnuji základním institutům stávající právní úpravy dědického řízení a postavení notářů v České republice včetně systému jejich odměňování.

3.1. Dědické řízení - podmínky pro dědění

Občanský zákoník stanoví jako dobu přechodu práv a povinností zůstavitele ke dni jeho smrti v § 460 občanského zákoníku. Toto pravidlo se uplatnilo proto, že nebylo možné pořizovat pro případ smrti s podmínkami, příkazy, časovými odloženými a že nebylo možné pořídit dědickou smlouvu. Podle nového občanského zákoníku bude platit, že smrt zůstavitele znamená vznik práva dědice na majetek v pozůstalosti a doba skutečného přechodu majetku bude záležet na konkrétních podmínkách dědického řízení.

Vedle smrti zůstavitele je další podmínkou pro dědění existence způsobilého dědice. Tím se rozumí takový dědic, kterému svědčí dědický titul (ať už závět' nebo zákonné dědění), tento dědic má v úmyslu dědit, nebyl zůstavitelem platně vyděděn, nedopadají na něj ustanovení o dědické nezpůsobilosti (§ 469a občanského zákoníku) nebo soud nerozhodl o likvidaci dědictví. Zachována musí zůstat podmínka, že dědic zůstavitele přežil. Určitou výjimkou jsou případy tzv. nascitura, osoby, která se má v budoucnu narodit (je již počata v době smrti zůstavitele) a které svědčí dědický titul. Další výjimka se týká právnických osob – nadací, které mají být zřízeny až po zůstavitelově smrti [Švestka a kol., 2008, s. 1261].

V neposlední řadě je nezbytnou podmínkou rovněž majetek zůstavitele. Velikost majetku je pak zjišťována během dědického řízení, kde soudní komisař na základě dokazování zjišťuje obvyklou cenu majetku zůstavitele. Zjišťování majetku zůstavitele v sobě zahrnuje vypořádání společného jmění manželů.

Dědici v současné době dědí na základě dvou dědických titulů; jsou jimi závět' a zákon. Přestože je zákonné dědění uvedeno v občanském zákoníku před závětním děděním, má závětní dědění přednost, protože zohledňuje vůli zůstavitele. V některých případech bude dědic dědit jak na základě zákona, tak na základě závěti, pokud zůstavitel v závěti nepořídil s veškerým svým majetkem [Švestka a kol., 2008, s. 1280].

3.2. Majetek zůstavitele

Jednou z nejdůležitějších otázek celého dědického řízení je zjištění majetku a dluhů v dědictví a jejich následné zařazení mezi aktiva a pasiva. Mezi aktiva patří tradičně věci, práva a jiného majetkové hodnoty, které nebyly spojené s osobou zůstavitele [Švestka a kol., 2008, s. 1231] jako např. bolestné nebo osobní autorská práva. Mezi pasiva patří dluhy zůstavitele a náklady spojené s jeho pohřbem. Stav dědictví se zjišťuje ke dni smrti zůstavitele, výjimkou jsou potom náklady spojené s pohřbem zůstavitele, protože ty vznikají po jeho smrti.

V některých případech je nutné některé věci ze zůstavitelova majetku prodat ještě během dědického řízení. Např. zůstavitel byl zemědělec, a je nutné prodat jím vypěstované plodiny ještě před skončením dědického řízení, jinak by se plodiny zkazily vzhledem k obvyklé několikaměsíční délce dědického řízení. Omezení zde představuje tzv. obvyklé hospodaření. Prodej věcí, který spadne do obvyklého hospodaření, může proběhnout i bez souhlasu soudu, ostatní nakládání s věcmi pouze se souhlasem soudu. Co spadá do obvyklého hospodaření a co ne, se bude lišit podle konkrétního případu dědického řízení. U výše zmíněného případu zemědělce by však zřejmě šlo o velké nebezpečí škody, a proto by podle § 175e občanského soudního řádu byl soudní komisař oprávněn zajistit dědictví i bez návrhu. Do aktiv dědictví se potom počítá i výtěžek věci [Švestka a kol., 2008, s. 1230].

Problémy mohou rovněž nastat, pokud zůstavitel prodal svoji nemovitost v krátkém časovém úseku před smrtí a katastrální úřad ještě nerozhodl o návrhu na vklad do katastru nemovitostí. V takovém případě vyčká soudní komisař na rozhodnutí katastrálního úřadu. Pokud katastrální úřad rozhodl o přechodu práva na nabyvatele nemovitosti ke dni podání návrhu na vklad [Ad Notam, 1998, č. 3, s. 74], soudní komisař do aktiv katastru zapíše kupní cenu.

V případě dluhů je důležité, zda existoval závazek v době smrti zůstavitele. I když se dluhy stanou splatnými až později, započítávají se mezi dluhy zůstavitele v dědickém řízení. Proto např. nedoplatky vůči orgánům veřejné správy se započítávají jako dluhy dědictví [Ad Notam, 1999, č. 5, s. 103].

Některá aktiva dědictví zůstavitele mají odlišný právní režim dědění. Jednu z výjimek stanoví zákon č. 37/2004 Sb., o pojistné smlouvě a o změně souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o pojistné smlouvě“). Podle § 51

zákona o pojistné smlouvě je oprávněným z pojistného plnění osoba obmyšleného (tu určil pojištěný – zůstavitel) a pokud nebyla osoba obmyšleného určena, tak je oprávněnou osobou manžel, a pokud není manžel, tak děti pojištěného (zůstavitele).

Dalším případem odlišného právního nástupnictví je členství v družstvu. Nedědí se totiž členský podíl, ale členská práva a povinnosti spojená se členstvím v družstvu. Dědic na základě dohody dědiců nebo potvrzením dědictví nastupuje do práv a povinností člena družstva. Podmínky nabývání členských práv a povinností upravuje zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

Judikatura věnující se této oblasti dědického práva zpravidla řeší otázky, jak mají být dluhy nebo majetek zůstavitele zařazovány mezi aktiva a pasiva. Zajímavý judikát Městského soudu v Praze [Ad Notam, 1998, č. 3, s. 73] řešil situaci, kdy do dědictví po zůstaviteli má spadnout dědictví jiného zůstavitele, který zemřel dříve. Podle rozhodnutí Městského soudu se má do dědictví po později zemřelém zůstaviteli zařadit nejenom oceněný nárok na dědictví, ale konkrétní majetek dříve zemřelého zůstavitele. Soud projednávající dědictví později zemřelé osoby proto musí počkat na rozhodnutí soudu projednávající dědictví dříve zemřelé osoby.

3.2.1. Odpovědnost za dluhy zůstavitele podle současné a nové právní úpravy

V současné době je v českém právním řádu zakotveno, že dědic odpovídá za dluhy zůstavitele pouze do výše ceny nabytého dědictví (§ 470 odst. 1 občanského zákoníku). Nicméně dluhy jako takové smrtí zůstavitele nezanikají, a pokud dluhy převyšují aktiva dědictví, nemohou věřitelé po dědicích žádat víc, než činí cena majetku – aktiv nabytých dědici ze zůstavitelova majetku. To, oč přesahuje dluh aktiva dědictví, mohou věřitelé vymáhat u třetích osob, které poskytly zajištění pohledávky věřitele [Sbírka soudních rozhodnutí a stanovisek Nejvyššího soudu R 62/1973].

Nový občanský zákoník umožní oproti současnému stavu, aby vedle kladných hodnot pozůstalosti na dědice přecházely i pasivní hodnoty pozůstalosti. Nový občanský zákoník zároveň vytváří ochranu dědiců, protože ti nemusí znát majetkové poměry zůstavitele tak dobře a když by souhlasili, že se stanou dědici, mohly by se později objevit dluhy zůstavitele, o kterých nevěděli. Ochranou je výhrada soupisu. Pokud dědicové uplatní výhradu soupisu, budou odpovídat pouze za dluhy až do výše nabytého majetku zůstavitele. V podstatě se tak uplatní současná úprava. Soupis bude ale chránit nejenom dědice, ale i třetí osoby.

Soupis tedy soud nařídí v případě, že o to dědici požádají, dále v případě, že je mezi dědici osoba s omezenou svéprávností, v případě sporů o to, kdo je dědicem, v případě, kdy o to požádá věřitel a v dalších vážných situacích. Soud vyzve dědice, zda výhradu soupisu chtějí uplatnit a dá jim k tomu lhůtu. Pokud tuto lhůtu dědici zmeškají, bude platit nevyvratitelná právní domněnka, že výhradu soupisu dědic uplatnit nechtěl [Důvodová zpráva, s. 994].

Z důvodu úspory nákladů bude možné, aby soupis pozůstalosti neprováděl soud (soudní komisař), ale aby soupis nahradilo prohlášení dědiců o majetku zůstavitele nebo seznam majetku vyhotovený správcem dědictví. Nový občanský zákoník také sankcionuje případy, kdy dědicové v prohlášení neuvedou pravdivé nebo významně neúplné informace, protože při takovém zjištění se veškeré výhody vyplývající z výhrady soupisu zruší. Výhrada soupisu má tedy dědice chránit před zůstavitelovými dluhy a zároveň všechny motivovat, aby dědické řízení probíhalo co nejrychleji a nejúsporněji. Dále má soupis chránit i věřitele zůstavitele a další osoby.

Stejně tak platí, že pokud si je dědic jistý, že zná majetkové poměry zůstavitele a že s velkou pravděpodobností zůstavitel nezanechal dluhy, výhradu soupisu není nutné uplatnit. Významně se tak ušetří náklady se zjišťováním majetku.

3.3. Závěť

Závěť je podle odborné literatury právní úkon, kterým zůstavitel činí pořízení o svém majetku pro případ své smrti. Závěť je považována za čistě osobní právní úkon, a proto se při pořizování závěti nelze dát zastoupit někým jiným [Ilona Schelleová a kol., 2007, s. 45].

Český právní řád zná tři druhy závětí. Jedná se o závěť napsanou vlastní rukou – tzv. závěť holografní, závěť sepsanou jinak (alografní) a konečně závěť sepsaná notářem (§ 476 občanského zákoníku). Notářské závěti se registrují v Centrální evidenci závětí, která je vedená Notářskou komorou. Obecně platí, že ne všichni zůstavitelé si mohou vybírat ze všech druhů závětí. Závěť sepsaná notářem je jediným druhem závěti, kterým mohou pořizovat o svém majetku nezletilé osoby mezi patnáctým a osmnáctým rokem.

Pokud zůstavitel pořídí více závětí v průběhu času, notář bude postupovat podle té závěti, která byla pořízena nejpozději (§ 480 občanského zákoníku). Neplatí proto, že by závěť sepsaná notářským zápisem měla přednost před ostatními. Závěť může zůstavitel kdykoli zrušit (tím, že vytvoří novou závěť), nebo závěť odvolat.

Pokud v závěti není určena velikost dílů, platí, že velikost dílů všech dědiců je stejná [Holub a kol., 2008, s. 224].

V praxi patří mezi nejoblíbenější vlastnoruční závěť. Tento druh závěti je sice pro zůstavitele nejjednodušší na pořízení, protože nemusí zajišťovat přítomnost svědků nebo platit notáři za závěť, nicméně platnost takové závěti je v praxi nejčastěji zpochybňována.

Závěti - notářské listiny jsou evidovány v Centrální evidenci závětí, což je elektronický rejstřík vedený Notářskou komorou. Centrální evidence závětí je neveřejným seznamem. U listin v Centrální evidenci závětí jsou vedeny základní údaje o pořizovateli, o místu uložení listiny a běžné číslo závěti.

3.4. Změna v úpravě závětí

Základní myšlenkou úpravy závěti v novém občanském zákoníku je, aby výklad závěti co nejvíce odpovídal záměrům zůstavitele, a aby závěť nebyla zbytečně prohlašována za neplatnou pro nedostatky ve formě závěti. Příkladem může být pravidlo, že pokud zůstavitel nepořídil o celém svém majetku závětí, případně zbytek nezmíněný v závěti zákonným dědicům. Pokud však ze závěti vyplývá, že veškerý svůj majetek chtěl rozdělit závětním dědicům a jen něco v závěti opomněl, pak veškerý majetek případně závětním dědicům. Dále je např. stanoveno pravidlo, že pozdější listiny zůstavitele, které již nesplňují požadavky pro formu závěti, mají být použity pro usnadnění výkladu závěti nebo jiných pořízení pro případ smrti zůstavitele.

Důležitým ustanovením z hlediska dosavadní praxe je § 1530 odst. 2 nového občanského zákoníku. Ten prohlašuje, že za omyl nemůže být považována ta situace, kdy je věc nebo osoba nesprávně popsána, když je ale jasné, co měl zůstavitel na mysli. V současné praxi dochází k zneplatnění závěti, když zůstavitel v závěti chybně uvede např. jméno [Důvodová zpráva, s. 957].

Další novou věcí, kterou nový občanský zákoník zavádí, je závěť pořízená ve prospěch chudých nebo sirotků nebo jinak určených osob. Aby bylo možné zůstavitelův majetek spravedlivě rozdělit mezi určenou skupinu, případně zůstavitelův majetek obci, na jejíž území měl zůstavitel v době smrti svoje trvalé bydliště (§ 1503 odst. 3 nového občanského zákoníku).

Zůstavitel bude moci rovněž stanovit v závěti tzv. náhradníka. Náhradník bude osoba, která bude nastupovat do dědění v případě, že nedědí v závěti stanovený dědic

(smrti zůstavitel se nedožil nebo dědění odmítl) nebo tento dědic pozbyl způsobilosti dědit. Zůstavitel může povolat více náhradníků zároveň. V současné době právo ustanovit v závěti náhradníka nebylo upraveno v zákoně, ale dovozovala tak judikatura (tzv. vulgární nástupnictví) [Ilona Schelleová a kol., 2007, s. 61].

Novým ustanovením týkajícím se závěti je tzv. obživení závěti. Podle autorů nového občanského zákoníku je toto pravidlo odvozováno judikaturou. Nový občanský zákoník na něj výslovně pamatuje v ustanovení § 1580, když říká, že pokud zůstavitel nahradí jednu závěť novější závětí a tuto novější závěť později zruší (zničí ji, odvolá), dřívější závěť znovu nabývá platnosti, pokud nebyla zrušena.

Změnu přinesl nový občanský zákoník i do způsobilosti pořizovat závěť. Dosud nemohla závěť sepsat osoba zbavená ve způsobilosti k právním úkonům nebo omezená ve způsobilosti nakládat se svým majetkem pro případ smrti. Toto pravidlo se nyní prolamuje ustanovením § 1527, který říká, že i osoba ve svéprávnosti omezená může pořídit o svém majetku závěť v jakékoli formě, pokud se již uzdravila a je schopna projevit vlastní vůli. Domnívám se, že se jedná o velmi problematické ustanovení, které zatíží dědické řízení komplikovaným dokazováním, zda osoba v okamžiku sepisování závěti byla způsobilá, resp. svéprávná podle nové terminologie.

Nový občanský zákoník nově umožňuje vytvoření tzv. privilegovaných závětí. Jsou to závěti, které nemusí splňovat podmínky pro ostatní závěti (holografní, alografní, veřejnou listinou). V případě ohrožení života nebo v případě mimořádné okolnosti bude umožněno, aby zůstavitel projevil svoji poslední vůli ústně před třemi svědky. Závěť bude moci zaznamenat starosta obce nebo velitel letadla nebo kapitán lodi registrovaných v České republice (do palubního, resp. lodního deníku). Po příplutí nebo přistání budou informace o závěti předávány zastupitelskému úřadu. V případě ozbrojeného konfliktu bude oprávněn zaznamenat poslední vůli zůstavitele velitel jednotky nebo voják v hodnosti důstojníka a vyšší, taková poslední vůle bude předána Ministerstvu obrany. Starosta, zastupitelský úřad i Ministerstvo obrany mají povinnost předat záznamy posledních vůlí notáři.

3.5. Nový dědický titul - dědická smlouva

Dědická smlouva bude mít mezi dědickými tituly nejsilnější postavení, a pokud zůstavitel pořídí jak dědickou smlouvou, tak závětí, bude mít v dědění přednost dědic uvedený v dědické smlouvě.

Zůstavitel se v dědické smlouvě zaváže, že druhá smluvní strana se po jeho smrti stane jeho dědicem a druhá smluvní strana toto ustanovení dědicem přijímá. Předmětem smlouvy mezi zůstavitelem a dědicem mohou být až tři čtvrtiny majetku zůstavitele.

Rozdíl oproti závěti je ten, že zůstavitel toto pořízení pro případ smrti nemůže jednostranně zrušit. Povolávání dědicové tak nezůstanou závislí na vrtkavosti rozhodnutí zůstavitele. Dědická smlouva bude mít rovněž přednost před závětí a bude tak nejsilnějším dědickým titulem.

Jako příklad dědické smlouvy se často uvádí situace [Konkrétní změny], kdy zůstavitel vlastní nemovitý majetek, který už ale není schopen svými prostředky udržovat. Uzavře proto smlouvu s dědicem, že ten ho nechá v jeho nemovitosti dožít, bude za něj hradit poplatky spojené s užíváním nemovitosti a třeba mu bude odvádět část úrody z jeho zahrady. Zůstavitel si může stanovit podmínky, které ale musí splňovat obecné požadavky na podmínky a nemohou být tyto podmínky takové, že by se v reálném životě nedaly splnit.

Z mého pohledu se jeví jako problematické ustanovení nového občanského zákoníku, které umožňuje zůstaviteli nakládat s jeho majetkem (i s tím, na nějž se vztahuje dědická smlouva) podle jeho libosti i po uzavření dědické smlouvy. Dědickou smlouvou povolaný dědic se sice může domáhat neúčinnosti darování nebo nového pořízení pro případ smrti, ale není řešena situace, když zůstavitel majetek převede úplatným způsobem nebo bude na zůstavitele provedena exekuce a nemovitost bude prodána. Může se tak stát, že ve výše uvedeném případě bude dědic několik let hradit poplatky spojené s užíváním nemovitosti, a zůstavitel poté o nemovitost přijde.

3.6. Připadnutí majetku státu

Stát může podle českého právního řádu získat majetek zůstavitele pouze na základě dvou skutečností. Stát může dědit, pokud ho zůstavitel povolal k dědění závětí. Pak má

postavení dědice se všemi právy a povinnostmi, které k tomu patří, tedy odpovídá i za dluhy zůstavitele do výše nabytého majetku.

Další skutečností je tzv. odúmrt'. Odúmrt' není podle českého práva považována za dědění, i když by to mohlo vypadat, že se jedná o pátou dědickou skupinu, která přijde na řadu, když nedědí žádný ze zákonem vyjmenovaných dědiců. Nicméně odúmrt' není považována za dědický titul, a pokud na stát majetek přejde, může dluhy dědice hradit i přenecháním věci v dědictví. Pokud věřitel věci nepřijme, může stát navrhnout likvidaci dědictví (§ 472 odst. 2 občanského zákoníku).

Za stát v obou případech vystupuje Úřad pro zastupování státu ve věcech majetkových. Příslušnost Úřadu pro zastupování státu ve věcech majetkových hospodařit s takto nabytým majetkem vyplývá ze zákona č. 219/2000 Sb., o majetku ČR a jejím vystupování v právních vztazích, ve znění pozdějších předpisů.

3.7. Dědění na základě zákona

Zákonná dědická posloupnost nastupuje vždy v případě, když zůstavitel nezanechal závět', pokud závět' byla prohlášena za neplatnou, pokud zůstavitel nepořídil v závěti s veškerým svým majetkem, nebo pokud nedědí dědic, který byl povolán závětí.

Občanský zákoník umožňuje, aby jeden dědic dědil jak na základě zákona, tak na základě závěti. Může se tak stát např. v případě, kdy zůstavitel odkáže dědici konkrétní věc. Protože občanský zákoník oproti textu nově navrhovaného občanského zákoníku neumožňuje odkázat konkrétní věc, postupuje soudní komisař tak, že ocení odkázanou věc a podle její hodnoty určí podíl dědice na pozůstalosti. Pokud však zůstavitel nepořídil v závěti s celým svým majetkem a dědic, jemuž odkázal konkrétní věc, patří mezi dědice povolané zákonnou dědickou posloupností, bude dědic dědit částečně podle závěti a částečně podle zákona.

Dědická zákonná posloupnost je koncipována tak, že rozděluje příbuzné osoby nebo osoby blízké zůstaviteli [Švestka a kol., 2008, s. 1280] do čtyř dědických skupin (§ 473 až § 475a občanského zákoníku), a to oproti novému občanskému zákoníku, který zákonné dědice dělí do šesti dědických skupin (rozšiřuje okruh osob např. o bratrance a sestřenice).

V první dědické skupině dědí rovným dílem manžel zůstavitele nebo jeho partner a zůstavitelovy děti. Mezi děti zákon o rodině řadí i osvojence, protože osvojením vzniká mezi osvojitelem a osvojencem stejný vztah, jako je mezi rodiči a dětmi.

Manžel nebo partner však mohou dědit v první dědické skupině pouze v případě, že dědí některý ze zůstavitelových potomků. Pokud nedědí zůstaviteli potomci, postupuje manžel nebo partner do druhé dědické skupiny (§ 474 občanského zákoníku). Dále v této dědické skupině platí pravidlo reprezentace pro zůstavitelovy děti (nikoli pro manžela), tedy že nedědí – li bližší potomek, dědí vzdálenější potomek (za syna dědí vnuk zůstavitele).

Dědici druhé dědické skupiny nastupují tehdy, pokud nedědí dědicové první dědické skupiny. V druhé dědické skupině může dědit sám manžel nebo partner, pokud již nežijí zůstavitelovy rodiče nebo osoba, která se zůstavitelem nejméně rok před jeho smrtí žila ve společné domácnosti a společně o ni se zůstavitelem pečovala, nebo na něj byla odkázána výživou (dále jen „osoba spolužijící“). Samostatně mohou dědit i zůstavitelovy rodiče. Nicméně osoba spolužijící samostatně dědit nemůže.

Ve třetí dědické skupině dědí společně zůstaviteli sourozenci a osoby spolužijící. V této skupině může osoba spolužijící dědit samostatně. Opět platí pravidlo reprezentace, ale pouze pro potomky sourozenců, proto platí, že pokud nedědí sourozenec, dědí zůstavitelovy neteře nebo synovci atd.

Ve čtvrté skupině dědí zůstaviteli prarodiče. Pokud nedědí některý z nich, přirůstá jejich podíl ke zbylým prarodičům. Pouze v případě, že nedědí ani jeden z prarodičů, dědí děti prarodičů. Dítětem se myslí pouze nejbližší linie potomků, což znamená, že to jsou strýcové a tety zůstavitele.

3.8. Nová úprava zákonné posloupnosti

Zákonná posloupnost se stejně jako v současně platném občanském zákoníku určuje podle dědických tříd. Místo dosavadních čtyřech tříd zavádí tříd šest a tím rozšiřuje okruh dědiců oprávněných dědit na základě zákona a omezuje se tak možnost státu získávat majetek zůstavitele jako odúmrti.

V nové páté dědické třídě budou nově dědit prarodiče rodičů zůstavitele, což jsou prababičky a pradědové zůstavitele. Toto ustanovení se zdá na první pohled nepoužitelné, protože ve většině případů zůstavitel svoje prababičky a pradědy přežije, nicméně tato skupina se dá použít v případě několika následných úmrtí. Při automobilové nehodě se nejprve zabije babička a oba rodiče a jejich malé dítě zemře později v nemocnici. Podle dnešní právní úpravy by veškerý majetek získal stát, pokud by již nežili žádní další

prarodiče dítěte a ani sourozenci dítěte. Při smrti malého dítěte je ale velmi pravděpodobné, že ještě žijí jeho praprarodiče a dnes se tedy majetek vyvádí ze soukromých rukou.

Šestá dědická skupina potom rozšiřuje okruh dědiců o potomky sourozenců zůstavitele, což jsou vlastně jeho bratřenci a sestřenice a jejich děti. Toto ustanovení opět zužuje případy, kdy by dědil stát.

3.9. Odkaz

Novým institutem v českém občanském právu je tzv. odkaz. Odkaz může zůstavitel zřídit v pořízení pro případ smrti jako je závěť nebo dědická smlouva. Odkaz přikazuje dědici, aby osobě, v jejíž prospěch je odkaz zřízen, vydal určitou věc z pozůstalosti. I v současné době je možné, aby zůstavitel odkázal určitou věc ze svého majetku, nicméně takto obdarovaná osoba se stává dědicem se všemi právy a povinnostmi, které s tím souvisí. To je nepraktické zejména v případech, kdy zůstavitel odkázal pouze předměty malé hodnoty (např. památeční hrníčky své kamarádce). Podle koncepce nového občanského zákoníku by se však osoba, které odkaz svědčí, dědicem nestala a vznikla by jí za dědici pouze pohledávka. Nový občanský zákoník limituje zatížení podílu jednoho dědice odkazy maximálně do tří čtvrtin, jedna čtvrtina tak musí dědici zůstat odkazy nezatížená.

Rozlišuje se rovněž odkaz určité věci (červený hrníček s puntíky, který měl zůstavitel pouze jeden) nebo odkaz věci určitého druhu (jeden červený hrníček s puntíky, když zůstavitel měl sadu desíti červených hrníčků s puntíky) nebo odkaz pohledávky. V druhém případě věc ze souboru vybírá dědic, jehož dědický díl je zatížen odkazem.

Institut odkazu by však neměl přinést více práce notáři jako soudnímu komisaři, měl by jeho roli spíše ulehčit. Mezi dědice se tak nově nebudou řadit osoby, kterým byla odkázána jednotlivá věc, nebudou se muset účastnit celého dědického řízení.

3.10. Odmítnutí dědictví

Dědic, kterému svědčí některý z dědických titulů, musí mít možnost dědictví odmítnout. Dědictví nemůže být nikomu vnucováno, ani když by se skládal pouze z aktiv, protože by správa majetku mohla dědice nepřiměřeně zatížit.

Soud (soudní komisař) je povinen poučit osoby, u kterých se domnívá, že jsou dědicové, o právu odmítnout dědictví do jednoho měsíce od chvíle, kdy byl o právu odmítnout dědictví vyrozuměn. Toto právo může dědic vykonat ústně do protokolu nebo písemně. Jelikož je měsíční lhůta stanovena v předpisu hmotněprávního charakteru, nejde zmeškání této lhůty prominout, před uplynutím lze však lhůtu ještě prodloužit [Švestka a kol., 2008, s. 1252].

Odmítnutí je neodvolatelný právní úkon, a i kdyby si to dědic ještě později v jednoměsíční lhůtě rozmyslel, dědicem se již nestane. Dědici nepomůže ani tvrzení, že neznal výši majetku zůstavitele. Pro účely dědického řízení se pak tento dědic považuje za osobu, která se dědického řízení nedožila. V případě zákonné dědické posloupnosti tak na její místo nastupují např. její potomci, pokud by tato osoba dědila v první dědické skupině.

Zákon neumožňuje dědictví odmítnout tomu dědici, který svým jednáním už dal najevo, že chce dědit. Je jím jednání, kdy se dědic chová jako vlastník k věcem v pozůstalosti, vstupuje do práv a povinností zůstavitele, nebo v řízení vystupuje jako osoba, které svědčí dědické právo (zpochybňuje dědické právo jiných osob) [Soudní judikatura, rozhodnutí č. 99/2001].

3.11. Přenechání předluženého dědictví věřitelům a likvidace dědictví

V případě, že v dědictví převažují pasiva nad aktivy, mohou se dědici s věřiteli dohodnout, že předlužené dědictví bude věřitelům přenecháno k úhradě dluhů. Podmínkou však je, aby bylo vypořádáno společné jmění manželů a aby bylo vydáno soudní usnesení, že dědictví je předlužené [Švestka a kol. 2008, s. 1270].

Dohoda dědiců s věřiteli musí obsahovat přesné vymezení toho, co kterému věřiteli z dědictví připadne; dohoda bude určovat, které konkrétní majetkové položky případnou konkrétnímu věřiteli. Dohoda nemusí být uzavřena se všemi věřiteli - ti pak svoje pohledávky uplatňují v rámci sporného řízení podle 175y občanského soudního řádu.

K likvidaci dědictví přistoupí soud tehdy, když nebyla schválena dohoda mezi dědici a věřiteli o přenechání předluženého dědictví, nebo v případě odúmrti, kdy dluhy dědictví nelze hradit peněžitými prostředky obsaženými v dědictví. Nařízením likvidace už tedy nedochází k vypořádání dědictví po smrti zůstavitele, ale k zajištění úhrady pohledávek zůstavitelových věřitelů [Drápal a kol., 2009, s. 1280]. V případě likvidace dědictví se tak věřitelé zůstavitele stávají pro určitou část dědického řízení účastníky dědického řízení [Soudní judikatura, rozhodnutí č. 66/2000].

3.12. Nepatrný majetek nebo žádný majetek

V případě, kdy pozůstalost tvoří pouze nepatrný majetek, nebo pokud zůstavitel nezanechal žádný majetek, je povinností soudu řízení podle § 175h občanského soudního řádu zastavit. V takovém případě se dědictví vůbec neprojednávává, nepovolávají se dědicové. Pokud po zůstaviteli zbyl pouze nepatrný majetek, rozhodne soud o jeho připadnutí osobě, která vypravila zůstaviteli pohřeb. V současné praxi se jedná o případy, kdy po zůstaviteli zbyla aktiva dědictví v hodnotě zhruba 10 000 – 15 000 Kč. Soud řízení nezastaví, pokud by s nepatrným majetkem byl spojen obtížný výkon práv (judikatura např. uvádí knížky z kuponové privatizace) [Drápal a kol., 2009, s. 1220].

3.13. Výpočet povinného dílu nepominutelného dědice

Nová úprava se týká i tzv. nepominutelných dědiců (podle současné terminologie neopominutelných dědiců). Stejně jako dosud se mezi zůstavitelovy nepominutelné dědice řadí děti a pokud ty nedědí, tak potomky zůstavitele. Nepominutelnému dědici se musí dostat i při dědění ze závěti alespoň tolik z pozůstalosti, kolik činí tři čtvrtiny jeho zákonného dědického podílu oproti současnému celému podílu, jsou-li nezletilí, zletilému pak alespoň čtvrtina zákonného dědického podílu [Důvodová zpráva, s. 982] oproti současné polovině podílu.

	Nezletilý nepominutelný dědic	Zletilý nepominutelný dědic
Stávající občanský zákoník	celý zákonný dědický podíl	½ zákonného dědického podílu
Nový občanský zákoník	¾ zákonného dědického podílu	¼ zákonného dědického podílu

Významnou novinkou je, že opomenutí nepominutelní dědicové se nestávají spoluvlastníky věcí, které spadnou do dědictví, ale stanou se věřiteli dědiců a osob, v jejichž prospěch svědčí odkaz. Dědici a osoby, kterým svědčí odkaz, přispějí poměrně podle získaného majetku na pohledávku nepominutelného dědice. V podstatě by se dalo říci, že postavení opomenutého nepominutelného dědice je výhodnější než postavení dědiců a osob, kterým svědčí odkaz, protože se nemusí zaobírat prodejem věci a pouze počká na vyplacení pohledávky.

Jak stanoví nový občanský zákoník v ustanovení § 1655, majetek zůstavitele se odhadne a stanoví se čistý majetek tak, že se odečtou dluhy a závady na majetku. Odkazy se nepovažují za dluhy a nezmenšují tak majetek, ze kterého se povinný díl vypočítává.

3.14. Vydědění

Vydědění je institut, který je v povědomí veřejnosti zaveden jako institut, kterým zůstavitel může potrestat neposlušného potomka. Nicméně použití vydědění v praxi může vyvolávat komplikace. Listina o vydědění musí splňovat formu závěti (jednu z forem) a k tomu navíc musí být uveden jeden z taxativně vymezených zákonných důvodů vydědění, jinak je listina o vydědění neplatná.

Vydědit nemůže zůstavitel jakoukoli osobu, ale pouze svého potomka. Potomkem se rozumí jak nejbližší potomek v linii přímé (jeho dítě), tak i další potomci v přímé linii (tedy vnuci, vnučky, pravnuci, pravnučky atd.) [Sbírka soudních rozhodnutí a stanovisek Nejvyššího soudu R 6/2005], pokud se dopustili jednání jmenovaného zákonem. Zůstavitel může rovněž vydědit podle § 469a odst. 2 občanského zákoníku své dítě s tím, že se vydědění vztahuje i na všechny potomky pocházející od tohoto dítěte. V tomto ohledu může být rozhodnutí zůstavitele nespravedlivé, protože se činu, který dává příčinu vydědění, nedopustily další generace potomků, přesto tyto generace již nedědí. Na vyděděného dědice se hledí, jako by se smrti zůstavitele vůbec nedomohl.

Důležitou změnou, kterou přináší nový občanský zákoník, je stanovení pravidla, že pokud byl některý nepominutelný dědic vyděděn, nepřirůstá jeho díl ostatním nepominutelným dědicům. Mohlo by totiž docházet k situacím, kdy je v zájmu jednotlivých nepominutelných dědiců, aby ostatní dědicové byli vydědění a zvětšil se tak jejich vlastní díl. Mohli by navzájem na sebe např. donášet a před zůstavitelem očerňovat jeden druhého.

V současné době znamená neuvedení důvodu vydědění v závěti její neplatnost. Nově však nebude nutné, aby zůstavitel uváděl důvod vydědění v závěti. Důvod vydědění je zpravidla známý oběma stranám a není nutné, aby se ještě po smrti zůstavitele, která může nastat i po dlouhé době poté, co byl potomek vyděděn, byl tento důvod připomínán. Jak uvádí důvodová zpráva, cílem vydědění je zbavit dědice jeho dědického dílu a nikoli ho zostouzet [Důvodová zpráva, s. 986].

Nový občanský zákoník rovněž výslovně řeší situace, kdy zůstavitel opomněl v závěti uvést svého nepominutelného dědice, protože na něj zapomněl. Nejedná se tedy o vydědění, přesto jeho úprava byla včleněna do části vydědění. Důvodem mohlo být třeba to, že si myslel, že tato osoba již zemřela nebo nevěděl, že se vůbec narodila. Této osobě přísluší finanční vypořádání ve výši zákonného dílu a dědicové a odkazovníci se musí na tento díl přispět společně, poměrně podle toho, co z dědictví získali.

Dosud rovněž platilo, že lze vydědit pouze nepominutelného dědice, nový občanský zákoník však připouští obdobu vydědění i proti jakémukoli dědici, kterému by v budoucnosti svědčila zákonná poslušnost. Toto ustanovení se jeví jako správné a logické, protože v mnoha případech bude celkem jasné, kdo se stane budoucím dědicem zůstavitele (např. zůstavitel má otce a bratra, otec se nikdy o zůstavitele příliš nezajímal).

3.15. Notář jako soudní komisař

V dědickém řízení vykonává hlavní agendu soud, fakticky ale nekoná zaměstnanec soudu, ale notář, který při vyřizování dědické agendy vystupuje jménem soudu. Konkrétního notáře vybírá soud z notářů, kteří mají sídlo v jeho obvodu. Soud přiděluje práci buď podle územního rozčlenění obvodu soudu (každý notář pak dostává přidělovánu agendu z určitého území), jednak podle časového hlediska (podle data narození nebo smrti zůstavitele), nebo některé rozvrhy práce kombinují oba způsoby [Drápal a kol., 2009, s. 1297].

V České republice působí v současné době 450 notářů (k 16. 10. 2012), mezi které se rozdělují dědická řízení. Podle informace Notářské komory v roce 2010 soudním komisařům napadlo 137 797 dědických řízení. Na jednoho notáře tak připadá přibližně 304 dědických řízení, téměř každý pracovní den by vedle další notářské agendy měli notáři vyřídit jedno dědické řízení.

3. 15. 1. První úkony notáře

Mezi nejdůležitější úkoly notáře po převzetí dědické věci je zjištění, zda zůstavitel nezanechal závěť, listinu o vydědění, listinu o ustanovení správcem dědictví nebo listiny o odvolání těchto aktů. U listiny o ustanovení správcem dědictví je to ulehčeno tím, že tato listina může být pouze ve formě notářského zápisu. U ostatních listin musí notář zjišťovat, zda existují, což může být problematické u listin sepsaných vlastní rukou, kdy se notář

vůbec nemusí dozvědět o existenci závěti, protože prostě nebyla nalezena, nebo proto, že ji dědicové zatajili.

Dále soudní komisař zjišťuje obsah dědictví zůstavitele a okruh dědiců zůstavitele, což provádí v tzv. předběžném šetření (§ 175d občanského soudního řádu). Následuje jednání s dědici a vedení dědiců k uzavření dohody, přičemž do závěrečné fáze patří schválení dohody dědiců, rozhodnutí o dědictví a konečné vyúčtování nákladů dědického řízení a vyúčtování odměny notáře.

Otázkou předběžného šetření se zabýval i Ústavní soud [Nález Ústavního soudu České republiky II. ÚS 421/99 ze dne 12. ledna 2000], když prohlásil, že pokud si notář jako soudní komisař neobstará žádné důkazy pro tvrzení dědiců, jedná se o porušení ustanovení § 175d občanského soudního řádu. Ustanovení § 175d občanského soudního řádu právě upravuje postup při předběžném šetření. V případě, o kterém Ústavní soud rozhodoval, byla po smrti zůstavitele jedinou dědičkou prohlášena manželka podle druhé dědické skupiny. Později vyšlo najevo, že zůstavitel měl rovněž dceru z jiného vztahu, se kterou udržoval trvalé styky. Manželka o ní věděla, a protože frekvence kontaktu mezi otcem a dcerou byla omezena vzhledem ke vzdálenému bydlišti dcery, existenci dcery notáři zamlčela. Některé expertní názory se však notáře zastaly, protože podle nich má notář omezené prostředky [Ad Notam, 2000, č. 2, s. 29], aby ověřil negativní tvrzení manželky, že zůstavitel neměl potomky (např. obesílat soudy s dotazem, zda u nich nebyly vedeny spory o výživné). Notáři totiž nemají přístup do evidence obyvatel a soudy to pro notáře udělají až na výslovnou žádost notáře.

3. 15. 2. Zajištění dědictví a poskytnutí součinnosti

Velmi důležitým úkolem notáře je zajistit dědictví, pokud to vyžaduje obecný zájem nebo důležitý zájem účastníků. Jedná se o neodkladné úkony, bez jejichž provedení by došlo k poškození práv dědiců nebo třetích osob.

Nejčastější formou zajištění dědictví je převzetí peněžní hotovosti nebo cenností do úschovy, převzetí klíčů od bytu, uzávěr bytu, soupis a odhad na místě samém [Sbírka soudních rozhodnutí a stanovisek Nejvyššího soudu R 34/1976]. Soudní komisař je dále povinen oznámit bankovním institucím, že zůstavitel zemřel. Platí, že smlouva o běžném nebo vkladovém účtu nezaniká a do práv a povinností majitele účtu vstupují dědicové [Sbírka soudních rozhodnutí a stanovisek Nejvyššího soudu R 66/2008]. Banky nadále budou přijímat platby na účet zůstavitele, nicméně budou vyplácet pouze ty platby,

o kterých zůstavitel za svého života stanovil, že mají pokračovat po jeho smrti. Problém vyvstává u tzv. společných běžných účtů. Většina českých bankovních institucí [Společný účet peníze ušetří, ale také vám je může zablokovat] totiž neumožňuje zřízení společného účtu na více majitelů, nabízí pouze možnost zřídit účet jednomu majiteli, který poskytne dispoziční práva dalším osobám. V případech kdy výplata manželky nebo partnerky chodí na účet, ke kterému mají pouze dispoziční práva, nejsou vedeny jako vlastnice, jim může zkomplikovat situaci a mohou tak přijít o své úspory. Notář má proto oprávnění vyžadovat informace z evidence obyvatel a požadovat součinnost od dalších osob. Za poskytnutou součinnost nenáleží odměna, ale pouze náhrada hotových nákladů a ušlého zisku [Drápal a kol., 2009, s. 1217].

3. 15. 3. *Postup notáře při sporech*

Problematiku sporů během dědického řízení upravuje ustanovení § 175k občanského soudního řádu a rozděluje spory do tří oblastí – spory o dědické právo, spory o skutkové otázky a spory o výši aktiv a pasiv dědictví, což je samostatně vyčleněná skutková otázka. Zákon umožňuje notáři jako osobě právně vzdělané rozhodovat právní spory, nikoli však spory skutkové, které odkazuje na rozhodování soudu. Stejně tak u sporů o výši aktiv a pasiv dědictví neumožňuje notáři rozhodnout spor mezi dědici, a to i přesto, že notář jako soudní komisař si z obecné ceny dědictví určuje vlastní odměnu. Rozlišení právního a skutkového sporu často činí v praxi potíže i notářům [Drápal a kol., 2009, s. 1233].

3.16. Obvyklá cena

Soudní komisař má na základě svého šetření zjistit obvyklou cenu majetku a výši dluhů a na základě tohoto vyčíslení zjistí buď čistou hodnotu dědictví (při kladném rozdílu), nebo výši předlužení (při záporném rozdílu, § 175o občanského soudního řádu). Nejdůležitějším právním předpisem pro rozhodování o ceně majetku je zákon č. 151/1997 Sb., o oceňování majetku a o změně některých zákonů (dále jen „zákon o oceňování majetku“). Ustanovení § 2 zákona o oceňování majetku stanoví, že obvyklou cenou se pro účely tohoto zákona rozumí cena, která by byla dosažena při prodeji stejného, popřípadě obdobného majetku, nebo při poskytování stejné nebo obdobné služby v obvyklém obchodním styku v tuzemsku ke dni ocenění. Dnem ocenění je, jak již bylo uvedeno, den smrti zůstavitele.

Např. v případě akcií se určuje obvyklá cena akcí podle podílu akcie na čistém obchodním jmění akciové společnosti, jmění je pak určeno podle účetní závěrky sestavené v období úmrtí zůstavitele [Sbírka soudních rozhodnutí a stanovisek Nejvyššího soudu R 58/2000]. V případě peněz na vkladovém účtu se oceňují podle peněžního zůstatku na účtu.

Neuplatní se jiný způsob oceňování majetku jako např. způsob výnosový, účetní, podle jmenovité hodnoty, podle kurzu atd. Stejně tak se do ceny nepromítnou mimořádné okolnosti na trhu, osobní a majetkové poměry nebo věc zvláštní obliby [Drápal a kol., 2009, s. 1256].

Obvyklá cena dědictví je určena:

- 1) znaleckým dokazováním,
- 2) shodným tvrzením účastníků, pokud jejich odhad není zjevně nepřiměřený,
- 3) jiným vhodným způsobem (např. u nemovitostí zjištěním jejich ceny podle cen realitních kanceláří, u movitých věcí odhadem prodeje v místních bazarech).

Obvyklou cenu soudní komisař určuje usnesením o obvyklé ceně. Jak praví ustanovení § 175o občanského soudního řádu, toto usnesení může být soudním komisařem v případě nově zjištěných skutečností změněno.

V praxi bývá často napadáno, že soudní komisaři mají své „oblíbené znalce“ a těm pravidelně přidělují odhady věcí z majetku zůstavitele, a to i v případech, kdy není znalecký posudek úplně nutný. Dalo by se říci, že tato praxe je oboustranně výhodná, protože čím vyšší je odhad ceny stanovený v posudku, tím vyšší je i odměna notáře, která se určuje z ceny dědictví. Rovněž v praxi bývá zpochybňována důvěryhodnost znaleckých posudků zejména tehdy, když jejich vypracování zadává jeden z účastníků řízení. Např. v situaci, kdy má dědit manželka zůstavitele a děti zůstavitele, které ale nejsou dětmi manželky, je zájem manželky na co nejnížší ceně nemovitosti, která bude předmětem vypořádání společného jmění manželů a následného rozdělení mezi dědice. Judikatura však stanoví notáři povinnost posuzovat, zda měl znalec dostatek podkladů a zda závěry znalce odpovídají výsledkům řízení [Sbírka soudních rozhodnutí a stanovisek Nejvyššího soudu R 32/1971].

3.17. Skončení dědického řízení

Občanský soudní řád zná dva, resp. tři způsoby skončení dědického řízení. Jednak může soudní komisař ukončit dědické řízení

- a) vydáním usnesení o dědictví, nebo
- b) schválením dohody dědiců s věřiteli u předluženého dědictví, resp. likvidací dědictví, pokud ke schválení dohody dědiců s věřiteli nedošlo.

Usnesení o dědictví zpravidla obsahuje výčet věcí a určení, komu z dědiců připadne konkrétní věc. Není požadováno, aby usnesení vyjmenovávalo všechny hrníčky a přístroje zůstavitele, stačí, když se omezí na obecnější určení – např. vybavení domácnosti apod. To se ale netýká nemovitostí, které musí být označeny podle pravidel zákona č. 344/1992 Sb., katastrálního zákona [Ad Notam, 1995, č. 3, s. 65].

Soudní komisař v usnesení o dědictví rozhoduje pouze o právních vztazích mezi účastníky řízení, soudní komisař proto nemůže rozhodovat o skutečném vlastnictví věci. Pokud je tedy omylem zařazen určitý majetek do soupisu dědictví a tento majetek nebyl ve vlastnictví zůstavitele, potom se díky usnesení o dědictví nestávají dědicové skutečnými vlastníky. Judikatura je považuje za oprávněné držitele, pokud byli v dobré víře, že majetek je opravdu ve vlastnictví zůstavitele [Sbírka soudních rozhodnutí a stanovisek Nejvyššího soudu R 3/2007].

3.18. Náklady řízení

Do nákladů dědického řízení, které jdou na vrub dědicům nebo státu, patří:

1. Hotové výdaje správce dědictví a odměna;
2. Hotové výdaje, ušlý výdělek (nikoli odměna) za sdělení skutečností podle § 128 OSŘ;
3. Výjimečné přiznání náhrady nákladů řízení pro jednoho z dědiců (§ 146 odst. 1 písm. a) OSŘ);
4. Odměna a hotové výdaje soudního komisaře.

3.19. Odměna a hotové výdaje soudního komisaře

Konkrétní úpravu odměny a náhrady hotových výdajů notáře v dědickém řízení obsahuje vyhláška o odměnách. Ta v § 1 a § 2 stanoví, že vedle odměny, která mu náleží v podstatě v každém případě notářské činnosti, má notář nárok rovněž na náhradu hotových výdajů v souvislosti s prováděním úkonů v dědickém řízení.

Do novely občanského soudního řádu s účinností od 1. 7. 2009 mohli soudní komisaři podávat odvolání do části usnesení, kterým se určovala jejich odměna. Od 1. 7. 2009 si soudní komisaři vyměřují odměnu sami.

Domnívám se, že to je jeden z nejproblematictějších aspektů dědického řízení. Notář je motivován, aby zjistil co nejvíce věcí ze zůstavitelova majetku, protože jeho odměna je vyměřována z čisté hodnoty dědictví. Může to však vést k tomu, že bude preferovat určité osoby znalců, které odhadnou ceny nemovitostí v co největší částce tak, aby odměna notáře byla co nejvyšší. Pak bude pravděpodobně notář ustanovovat tohoto znalce pravidelně. Notář – soudní komisař sice vystupuje jménem státu, ale fakticky nemá postavení jako soudce. Notář je ekonomicky zainteresován na dědickém řízení, zatímco soudci může být v podstatě jedno, kolik stát získá jako odměnu za provedení určitých úkonů.

3.20. Výpočet odměny notáře v současné praxi dědického řízení

V odměně notáře jsou zahrnuty náklady spojené s administrativní činností a rovněž náklady spojené s poskytováním právních rad k danému úkonu. Notáři si proto tyto úkony nemohou účtovat mimo dědické řízení. Celý výpočet probíhá tak, že notář si uplatňuje odměnu za jednotlivé úkony nebo za souhrn úkonů. Příloha vyhlášky o odměnách pak stanoví, zda si může naúčtovat pevnou částku nebo částku, která odpovídá procentuálnímu dílu z obvyklé ceny zůstavitelova majetku, která se stala předmětem dědictví (§ 12 odst. 1 vyhlášky o odměnách). Pevnou částkou je ohodnocena činnost notáře např. u sepisování závěti (1 500 Kč), procentuálním dílem potom za úkony provedené v řízení o dědictví.

Odměna se pak vypočítává jako procentuální díl:

do 100 000 Kč	2,0 %
ze základu 100 001 Kč – 500 000 Kč	1,2 %
ze základu 500 001 Kč – 1 000 000 Kč	0,9 %
ze základu 1 000 001 Kč – 3 000 000 Kč	0,5 %
ze základu 3 000 001 Kč – 20 000 000 Kč (nejméně však 600 Kč)	0,1 %
Ze základu nad 20 000 000 Kč	nezapočítává se

Takto stanovená odměna může být však o dalších 100 % zvýšena, pokud byly úkony notáře mimořádně obtížné nebo časově náročné, zejména pokud musel nařídit více jednání ve věci nebo musel použít cizí právo.

Mezi hotové výdaje se řadí soudní a další poplatky, cestovné, poštovné, telekomunikační poplatky, znalecké posudky, překlady, opisy, fotokopie a náhrady nákladů na vložení či získání dat z centrálních informačních systémů. V tomto případě by se mělo jednat o jiné údaje než ty, které notář jako soudní komisař získává z Centrální evidence závětí nebo z Centrální evidence manželských smluv.

4. Analýza zkoumané problematiky

Jak již bylo uvedeno v úvodu práce, při zkoumání dopadů nového právního předpisu na oblast dědického řízení jsem vycházela z rozboru případů notářské kanceláře JUDr. Ivanky Parkanové, z výsledků dotazníkového šetření a z analýzy odpovědí Ministerstva spravedlnosti a Notářské komory České republiky².

4.1. Rozbory příkladů

Při své praxi v notářské kanceláři JUDr. Parkanové jsem vytipovala několik případů z praxe, na kterých by bylo vhodné demonstrovat změnu právní úpravy v oblasti dědického práva. Jednalo se o případy, kde by bylo vhodné po účinnosti nového právního předpisu uzavřít dědickou smlouvu. Dále jsem ukázala, jak se bude řešit podle nového občanského zákoníku odkaz konkrétní věci. Vybrala jsem si rovněž příklad s neplatností závěti. Dále jsem se věnovala úpravě nepominutelných dědiců. Zjišťovala jsem zejména dopad do ekonomické sféry dědiců u vydědění. Jako poslední příklad jsem zkoumala přechod dluhů podle nového občanského zákoníku.

Na každém příkladu jsem ukázala, jak by byl řešen podle současného práva a dále jsem předložila řešení, jak by se pravděpodobně postupovalo podle nového občanského zákoníku. Dále jsem vypočetla odměnu notáře a v některých případech i nové rozdělení podílů. Porovnávala jsem tedy na konkrétních případech z praxe, jaký dopad bude mít přijetí nové právní úpravy na stávající dědické situace.

Vzhledem k povinnosti stanovené v § 56 notářského řádu, kdy je notář povinen zachovávat mlčenlivost o všech skutečnostech, o kterých se notář dozvěděl v souvislosti s notářskou činností, nebylo možné do práce použít přímo oskenované materiály notářské kanceláře a všechny údaje ze spisů musely být anonymizovány. Na přímou žádost vedení notářské kanceláře nejsou uváděna ani čísla jednací jednotlivých spisů.

Jak bylo uvedeno, notářská kancelář JUDr. Parkanové řešila v roce 2011 celkem 270 případů, proti rozhodnutí notářského úřadu nebyla podána žádná žaloba k soudu. Podle informací notářského úřadu³ se dědici odvolávají jen v mizivém počtu (jeden až dva případy ročně), protože při sporných dědických řízeních, notářka odkazuje dědice, aby podali žalobu soudu dle § 175 občanského soudního řádu. Proto počet rozhodnutí, kdy dědici

² Kontaktovala jsem rovněž Soudcovskou unii České republiky, unie však nezaslala žádnou odpověď.

³ Informace poskytl Mgr. Václav Voda z notářského úřadu JUDr. Ivanky Parkanové.

nesouhlasí s rozhodnutím notářského úřadu je velmi nízký. Níže je uvedena statistika týkající se třetího čtvrtletí roku 2012.

Počet případů notářské kanceláře JUDr. Parkanové za třetí čtvrtletí 2012⁴

Pravomocně neskončené na začátku období	175
Nápad spisů za období	72
Pravomocně skončené věci za období	109
Z toho zastavených pro nedostatek majetku (§ 175h OSŘ)	36
Pravomocně neskončené věci ke konci období	138
Z toho starší jednoho roku	16
Z toho starší tří let	3
Počet odvolání za období	0

Podle statistiky Notářské komory, kancelář JUDr. Parkanové vyřídila během třetí čtvrtletí roku 2012 pravomocně celkem 109 případů, z toho se ani jeden z dědiců neodvolal proti rozhodnutí notářky. Zajímavá je i skutečnost, že 16 dědických řízení nebylo možné vyřídit během jednoho roku a 3 dědická řízení trvají dokonce déle než tři roky.

4.2. Příklad z praxe

Majetek zůstavitele	Obvyklá cena
Bytová jednotka v osobním vlastnictví	1 500 000 Kč
Běžný účet	100 000 Kč
Osobní automobil	50 000 Kč
Nevyplacený důchod	10 000 Kč
Zařízení bytu	10 000 Kč

⁴ Výkaz o vyřizování dědických věcí za 3. čtvrtletí ke dni 30. 9. 2012

Dluhy	0 Kč
Náklady zůstavitelova pohřbu	10 000 Kč
Celkem	1 660 000 Kč

Výpočet odměny:

$$0,02 * 100\,000 + 0,012 * 400\,000 + 0,009 * 500\,000 + 0,005 * 660\,000 = 2000 + 4800 + 4500 + 3300 = 14\,600$$

Celková částka:

Výše odměny	14 600 Kč
Hotové náklady cca	2000 Kč
DPH (19 %)	3154 Kč
Celkem	19 754 Kč

Dědické řízení u případů může proběhnout velmi rychle. Pokud dědicové znají, kde měl zůstavitel účty (běžné, spořicí, pojistky apod.) a předem se dohodou na způsobu rozdělení pozůstalosti, budou souhlasit s odhadem ceny nemovitostí, může být celé dědické řízení skončeno na prvním jednání dědiců. Potom se 20 000 Kč za práci notáře, kdy dědicové právně převezmou majetek zůstavitele, příliš vysoká.

4.3. Dědická smlouva - příklad z praxe

Zůstavitel měl manželku a dvě zletilé děti. Nezanechal závěť, proto nastoupila zákonná dědická posloupnost podle první dědické skupiny. Jedno z dětí obývalo společnou nemovitost se svými rodiči, staralo se o ně a hradilo náklady na provoz nemovitosti.

Proběhlo dědické řízení, byl jmenován soudní znalec pro zjištění obvyklé ceny chaty, jeho odměna byla určena na 2100 Kč. Hotové náklady notáře byly určeny na částku 156 Kč (jízdné, Centrální evidence závětí).

Majetek zůstavitele	Obvyklá cena
Chata	560 000 Kč
Osobní automobil	210 000 Kč
Běžný účet	250 000 Kč
Akcie	113 000 Kč
Celkem	1 330 000 Kč

Výpočet odměny notáře:

$$0,02 * 100\,000 + 0,012 * 400\,000 + 0,009 * 500\,000 + 0,005 * 330\,000 = 2000 + 4800 + 4500 + 1665 = 12\,965$$

Celkové náklady, které zaplatí dědici, se vyšplhají na částku 15 221 Kč (12 965 + 156 + 2100). Každý z dědiců by zaplatil jednu třetinu.

Pokud by byl účinný nový občanský zákoník v době a dědici by uzavřeli se zůstavitelem dědickou smlouvu ještě za jeho života, významně by se ušetřily náklady. Dítě, které žilo s rodiči v jednom domě, by mohlo být dědickou smlouvou ustanoveno jako dědic nemovitosti. Druhé dítě by se se svým sourozencem dohodlo na vyrovnání.

Notář by již nemusel zjišťovat rozsah majetku, jeho obvyklou cenu, nemuselo by probíhat znalecké dokazování a rovněž notář by nerozhodoval o výši dědických podílů. Jediná částka, která by zřejmě zůstala stejná, je náhrada hotových nákladů.

4.4. Platnost závěti - příklad z praxe

Zůstavitel pořídil závěť o svém majetku. Byl bezdětný a jako dědičku svého majetku ustanovil sousedku. V závěti však neuvedl příjmení svojí sousedky, ale pouze uvedl, že všechno zdědí sousedka Jarmilka. Přestože bylo jasné, kdo je sousedka Jarmilka, závěť byla prohlášena za neplatnou a místo sousedky dědil stát. Odúmrť za Českou republiku vyřizoval Úřad pro zastupování státu ve věcech majetkových.

Majetek zůstavitele	Obvyklá cena
Běžný účet	35 000 Kč
Osobní automobil	20 000 Kč
Šperky	2 000 Kč
Celkem	57 000 Kč

Výpočet odměny notáře:

$$0,02 * 57\,000 = 1140 \text{ Kč}$$

Byla vyměřena odměna notáře ve výši 1140 Kč a hotové náklady notáře ve výši 134 Kč (šetření v Centrální evidenci závětí). Odměnu i hotové náklady hradil stát (za stát soud, který o dědictví rozhodoval).

Podle nového občanského zákoníku by nedošlo k prohlášení o neplatnosti závěti. Díky pravidlu, že za omyl nemůže být považována ta situace, kdy je věc nebo osoba nesprávně popsána, když je ale jasné, co měl zůstavitel na mysli. V tomto případě bylo nepochybné, která sousedka má dědit, a proto by se tato skutečnost výrazně promítla do ekonomické sféry dědičky ustanovené v závěti, protože by zdědila 57 000 Kč, kdy by byla povinna uhradit 1 274 Kč.

4.5. Odkaz – příklad z praxe

Zůstavitel pořídil o svém majetku závěti. Svoji manželku určil jako dědičku veškerého majetku, pouze svoji mysliveckou pušku odkázal svému kamarádovi z práce. Pokud kamarád, jemuž byla odkázána puška, bude souhlasit s tím, že se stane dědicem, bude povinen se podílet na hrazení nákladů dědického řízení. Hotové náklady notáře byly stanoveny na částku 156 Kč, znalecké posudky za 2500 Kč byly nařízeny pro určení obvyklé ceny pušky a pro určení obvyklé ceny osobního automobilu.

Majetek zůstavitele	Obvyklá cena
Osobní automobil	200 000 Kč
Vybavení domácnosti	15 000Kč
Puška	25 000 Kč
Celkem	240 000 Kč

Výpočet odměny notáře:

$$0,02 * 100\,000 + 0,012 * 140\,000 \text{ Kč} = 3680 \text{ Kč}$$

Kamarád zůstavitele zaplatí přiměřenou část nákladů podle výše jeho dědického podílu. Jeho dědický podíl tvoří přibližně jednu desetinu pozůstalosti, proto i jeho účast na nákladech soudního řízení by měla tvořit jednu desetinu. Náklady jsou ve výši 6336 Kč, kamarád tedy bude povinen uhradit částku okolo 640 Kč.

Nový občanský zákoník ale osoby, jimž svědčí odkaz, nepovažuje za dědice a tyto osoby se ani nepodílí na nákladech soudního řízení. Rovněž by nemuselo být nařízeno znalecké dokazování. Kamarád, který získal pušku, by nebyl povinen se podílet a hrazení nákladů. Manželka by rovněž hradila méně, protože by nebylo nutné hradit znalecký posudek na určení obvyklé ceny pušky.

4.6. Výpočet povinného dílu nepominutelného dědice – příklad z praxe

Zůstavitel měl dvě zletilé děti, kdy jedno z nich určil v závěti dědicem své nemovitosti. O ostatním svém majetku zůstavitel v závěti nerozhodl. Jedno z dětí namítlo relativní neplatnost závěti.

Majetek zůstavitele	Obvyklá cena
Nemovitost	2 100 000 Kč
Majetek, o němž nebylo v závěti rozhodnuto	110 000 Kč
Celkem	2 220 000 Kč

Výpočet podle stávající právní úpravy

	Dítě určené v závěti	Dítě neurčené v závěti
Nemovitost	$\frac{3}{4}$ (1 575 000 Kč)	$\frac{1}{4}$ (525 000 Kč)
Majetek, o němž nebylo v závěti rozhodnuto	$\frac{1}{2}$ (55 000 Kč)	$\frac{1}{2}$ (55 000 Kč)
Celkem	1 630 000 Kč	590 000 Kč

Závěť by byla relativně neplatná v hodně 525 000 Kč (1/4 hodnoty nemovitosti). Dítě neurčené v závěti se stává dědicem se všemi povinnostmi z toho vyplývajícími. Toto dítě by se tedy podílelo na zaplacení nákladů dědického řízení.

Výpočet odměny:

$$0,02 * 100\,000 + 0,012 * 400\,000 + 0,009 * 500\,000 + 0,005 * 1\,220\,000 = 2000 + 4800 + 4500 + 6100 = 17\,400$$

Celkové náklady dědického řízení dosáhly společně s náhradou hotových nákladů (170 Kč) částky 17 570 Kč.

	Dítě určené v závěti	Dítě neurčené v závěti
Náklady jednotlivých dědiců	12 900,5 Kč	4669,5 Kč

Výpočet podle nového občanského zákoníku

	Dítě určené v závěti	Dítě neurčené v závěti
Nemovitost	7/8 (1 837 500 Kč)	1/8 (262 500Kč)
Majetek, o němž nebylo v závěti rozhodnuto	½ (55 000 Kč)	½ (55 000 Kč)
Celkem	1 892 500 Kč	317 500 Kč

Dítě neurčené v závěti by získalo pouze polovinu oproti současné právní úpravě. Navíc by ale dítě neurčené v závěti nebylo dědicem a mělo by pouze pohledávku za dědictvím. To znamená, že by se nestalo spoluvlastníkem věci, ale pouze věřitelem dědice a nepodílelo by se na platbě nákladů dědického řízení v té části, která se týká povinného dílu nepominutelného dědice. Dítě neurčené v závěti by hradilo náklady soudního řízení pouze ve vztahu k majetku, který nebyl odkázán v závěti, a stahovala se na něj dědická posloupnost. Pohledávka nepominutelného dědice stane závazkem, o který se sníží základ, ze kterého se vypočítává odměna notáře (2 220 000 - 262 500 = 1 957 500).

Odměna notáře:

$$0,02 * 100\,000 + 0,012 * 400\,000 + 0,009 * 500\,000 + 0,005 * 957\,500 = 2000 \\ + 4800 + 4500 + 4787,5 = 16\,087,5$$

Celkové náklady dědického řízení dosáhly společně s náhradou hotových nákladů (170 Kč) částky 16 257,5 Kč.

	Dítě určené v závěti	Dítě neurčené v závěti
Náklady jednotlivých dědiců	13 859,15 Kč	2398,35 Kč

Náklady dědického řízení by se pro dítě, které nebylo určeno v závěti jako dědic, snížily téměř na polovinu, což však odpovídá i tomu, že z dědictví získá o polovinu méně. Toto dítě by však mělo výhodnější postavení, protože by se nestalo podílovým spoluvlastníkem nemovitosti, ale pouze věřitelem svého sourozence.

4.7. Vydědění – příklad z praxe

Zůstavitel odkázal veškerý svůj majetek v závěti svému bratrovi. Zůstavitel měl tři zletilé děti, z nichž jedno platně vydědil.

Současná právní úprava

Majetek zůstavitele	Obvyklá cena
Nemovitost	1 600 000 Kč
Osobní automobil	90 000 Kč
Vybavení domácnosti	15 000 Kč
Celkem	1 705 000 Kč

V současné době by mohly dvě nevyděděné děti namítat neplatnost závěti v jedné polovině majetku, protože na jejich vyděděného sourozence se hledí, jako kdyby nebyl.

	Bratr zůstavitele	Dítě zůstavitele	Dítě zůstavitele
Hodnota děděného majetku	852 500 Kč	426 250 Kč	426 250 Kč

Výpočet odměny notáře:

$$0,02 * 100\,000 + 0,012 * 400\,000 + 0,009 * 500\,000 + 0,005 * 705\,000 = 2000 + 4800 + 4500 + 3525 = 14\,825$$

Celkové náklady dědického řízení dosáhly společně s náhradou hotových nákladů (140 Kč) částky 14 965 Kč.

	Bratr zůstavitele	Dítě zůstavitele	Dítě zůstavitele
Podíl na nákladech dědického řízení	7482,5 Kč	3741,25 Kč	3741,25 Kč

Úprava podle nového občanského zákoníku

Podle nového občanského zákoníku zůstavitelovy nevyděděné děti budou mít každé z nich na jednu dvanáctinu majetku zůstavitele. Jednak nový občanský zákoník stanoví menší díl pro nepominutelné dědice a jednak nepřirůstá podíl vyděděného dítěte k podílům ostatních dětí.

	Bratr zůstavitele	Dítě zůstavitele	Dítě zůstavitele
Hodnota děděného majetku	1 420 834 Kč	142 083 Kč	142 083 Kč

Tomu budou odpovídat i menší podíly na nákladech dědického řízení.

	Bratr zůstavitele	Dítě zůstavitele	Dítě zůstavitele
Podíl na nákladech dědického řízení	12 471 Kč	1247 Kč	1247 Kč

Je patrné, že nový občanský zákoník upřednostní vůli zůstavitele, který všechno odkázal svému bratrovi, před zákonnou ochrannou nepominutelných

dědiců. Suma zděděného majetku nepominutelných dědiců se zkrátí i o podíl jejich vyděděného sourozence, protože tento podíl nepřiroste ostatním nepominutelným dědicům.

4.8. Přechod dluhů – příklad z praxe

Zůstavitel nepořídil o svém majetku závěti, byl vdovec a měl dvě zletilé děti. Soudní komisař ustanovil znalce pro stanovení obvyklé ceny souboru starožitného nábytku, za znalecký posudek bylo účtováno 3 500 Kč.

Současná právní úprava

Majetek zůstavitele	Obvyklá cena
Osobní automobil	50 000 Kč
Soubor starožitného nábytku	35 000 Kč
Celkem	85 000 Kč

Výpočet odměny notáře:

$$0,02 * 85\,000 = 1\,700 \text{ Kč}$$

Společně s náhradou nákladů řízení (120 Kč), odměnou znalce tvořily náklady dědického řízení 5 320 Kč. Každý z dědiců tedy zaplatil částku 2 660 Kč.

Později se však zjistilo, že zůstavitel měl osobní automobil pořízený na úvěr a tento úvěr nesplatil. Dlužná částka i s úroky se vyšplhala na částku 107 000 Kč. V současné době se řízení o dědictví neprovede, pokud se dodatečně objeví pouze dluh.

Úprava v novém občanském zákoníku

V případě, kdy by zůstavitel neměl rozsáhlý majetek jako v avizovaném případě z praxe, zřejmě by neuplatnili výhradu soupisu a obvyklá cena automobilu a souboru starožitného nábytku by byla určena souhlasným prohlášením dědiců. Náklady dědického řízení by pak byly výši 1 820 Kč a každý z dědiců by zaplatil 910 Kč. Nicméně pokud by se později zjistilo, že zůstavitel dlužil 107 000 Kč, byli by dědicové povinni dlužnou částku doplatit. Tedy každý z dědiců by z dědictví nezískal nic a ještě by každý z dědiců byl povinen doplatit 11 000 Kč.

4.9. Dotazník

Při dotazníkovém šetření jsem se zaměřila na dvě oblasti. Jednak jsem zkoumala názory veřejnosti na ekonomický dopad notářské činnosti. Zajímalo mě, zda je odměna v konkrétním případě vnímána jako příliš vysoká, jakým způsobem by měla být určována odměna notáře, kdo by měl jmenovat znalce apod. V druhé části dotazníku jsem se věnovala zjišťování povědomí veřejnosti o novém občanském zákoníku a o tom, zda by novou právní úpravu použili, což by ve svém důsledku mohlo způsobit i změnu ekonomického dopadu.

Při dotazníkovém šetření jsem oslovila 98 lidí. Složením respondentů jsem se snažila co nejvíce respektovat rozdělení obyvatelstva České republiky podle údajů Českého statistického úřadu [[www. czso.cz/csu/2011edicniplan.nsf/kapitola/0001-11-2010-0400](http://www.czso.cz/csu/2011edicniplan.nsf/kapitola/0001-11-2010-0400)] k 31. 12. 2010. Dotazníkového šetření se zúčastnilo 57 žen (58,1 %) a 41 mužů (41,9 %), zastoupení žen bylo o 7 % vyšší než u republikového průměru. U rozložení dotazovaných podle dosaženého vzdělání jsem se setkala s problémy při snaze získat složení respondentů podle dosaženého vzdělání, které by kopírovalo vzdělání obyvatel České republiky. Procentuální díl zastoupení u dotazovaných vysokoškoláků činí 29,6 % (oproti republikovým 14,6 %), u dotazovaných středoškoláků s maturitou 37,7 % (oproti republikovým 33,7 %), u dotazovaných se střední odbornou školou 30,6 % (oproti republikovým 35,2 %) a u dotazovaných se základní školou pouze 0,02 % (oproti republikovým 16,3 %).

Zkoumala jsem, zda má dosažené vzdělání vliv na odpovědi v dotazníku. Zajímalo mě, zda vysokoškoláci nebo středoškoláci s maturitou budou lépe informovaní o dědickém řízení, o jeho institutech, jak budou vnímat výši notářské odměny a zda budou vědět o dopadech nového občanského zákoníku nebo zda na dosaženém vzdělání nezáleží.

Dále bylo cílem získat přibližně stejný počet osob, které měly zkušenost s dědickým řízením a osob, které zkušenosti s dědickým řízením neměly, což se podařilo jen částečně, 55 dotazovaných mělo zkušenost s dědickým řízením (ať už jako účastník nebo jako osoba, která měla zprostředkovanou zkušenost s dědickým řízením), a 43 dotazovaných zkušenost s dědickým řízením nemělo. V tomto rozdělení jsem zkoumala, jaký vliv má zkušenost s dědickým řízením na odpovědi týkající se vnímání velikosti odměny, činnosti znalců v dědickém řízení, na otázky rozhodování o odměně a na využívání institutů nového občanského zákoníku apod.

4.10. Analýza odpovědí kompetentních úřadů

4. 10. 1. Ministerstvo spravedlnosti České republiky

Dotaz adresovaný Ministerstvu spravedlnosti se týkal rozsahu propracování procesně právní úpravy navazující na nový občanský zákoník.

Ministerstvo spravedlnosti se ve své odpovědi vyjádřilo k doprovodné legislativě k novému občanskému zákoníku a rovněž zaslalo návrh zákona o zvláštních řízeních soudních v podobě, v jaké byl zaslán do mezirezortního připomínkového řízení. Podle informací Ministerstva spravedlnosti se vyhláška o odměňování v současné době neupravuje. Proto by prozatím sazby pro výpočet odměny notáře měly zůstat stejné.

Změní se tedy pouze podíly dědiců vypočítávané podle hmotného práva v novém občanském zákoníku, budou se odlišně posuzovat podmínky pro platnost závětí, přibude mnoho nových institutů dědického práva. V určitých situacích notářům práce významně ubude (dědická dohoda, dědické řízení bez soupisu majetku), v určitých situacích notářů práce významně přibude (sledování různých podmínek, příkazů), jejich odměna však bude nadále vypočítávána z obvyklé ceny majetku v pozůstalosti. Notářům zůstane možnost zvýšit si odměnu při vyšší složitosti případu, budou si moci naúčtovat vyšší náklady, nicméně u snazších případů odměna zůstane na úrovni sazby dané vyhláškou o odměňování.

Ve statistické aplikaci infoData jsou uvedena souhrnná data za rok 2010. Podle údajů Ministerstva spravedlnosti napadlo v roce 2010 nově 124 937 případů a obživo 12 129 případů. Zajímavé jsou rovněž údaje o délce řízení, 503 dědických řízení je vedeno v rozmezí od 5 do 7 let a 412 dědických řízení je vedeno více než 7 let.

4. 10. 2. Notářská komora České republiky

U Notářské komory jsem konkrétně zjišťovala, jak velké jsou průměrné náklady dědického řízení v současné době, a zda je vedena statistika, která by evidovala průměrnou výši odměny notáře působícího jako soudního komisaře. Dále jsem zjišťovala, zda se Notářská komora podílela na vypracování nové procesně právní úpravy a zda již nová hmotněprávní úprava byla promítnuta do předpisů o odměňování notářů.

Notářská komora uvedla, že se rovněž nepodílí na novelizaci vyhlášky o odměňování. Notářské komory jsem se rovněž dotazovala, zda neeviduje průměrnou výši odměny notářů v dědických řízeních. Z evidence by bylo možné zjistit celkové finanční

dopady na dědice v České republice. Notářská komora takovou statistiku však nevede. Disponuje pouze statistikou nápadu dědických řízení v letech 1994 – 2010. V roce 2010 bylo otevřeno celkem 137 797 dědických řízení⁵.

⁵ Viz příloha č. 3

5. Shrnutí výsledků zkoumání

5.1. Změny v pořízení pro případ smrti

Nová úprava v otázce pořízení pro případ smrti, tedy volních aktů zůstavitele přinese mnoho změn a vnese do dědických řízení větší variabilitu situací, kterou notáři jako soudní komisaři budou řešit.

Ulehčení práce notáře jako soudního komisaře přinese přesnější určení pravidel pro určení podílu dědiců, když v závěti nejsou podíly jasně určeny. Dále institut dědické smlouvy, kdy soudní komisař pouze potvrdí předem dohodnutý stav. Vzhledem k tomu, že notářům významně ubude práce, měla by být novelizována vyhláška o odměnách notářů a měla by vzniknout speciální kategorie pro dědické smlouvy, kde by byla odměna oproti jiným dědickým titulům snížena. V opačném případě je zejména finanční dopad na dědice v případě uzavření dědické smlouvy nepřiměřený ve srovnání s vykonanou prací notáře.

Budou existovat jasnější pravidla pro zneplatňování pořízení pro případ smrti. Jak bylo demonstrováno v příkladu z praxe, nebude zneplatněna ta závěť, ve které jméno dědice není uvedeno přesně, když je jasné, o jakou osobu jde. Dalo by se říci, že nová pravidla jsou v ekonomický prospěch těch, kdo jsou uvedeni v závěti a kteří by podle současných pravidel nedědili.

Institut odkazu jednoznačně ulehčí odkazovníkům, protože odkazovníci nebudou účastníky řízení a soudní komisař jim pouze předá předměty odkazu. Jak bylo uvedeno v příkladu z praxe, osoba odkazovníka by nebyla nucena účastnit se dědického řízení a předmět odkazu by jí byl pouze předán. Odkazovníkům se tedy významně ulehčí, protože nebudou hradit odměnu notáře ani hotové náklady dědického řízení.

Ztížení práce notáře jako soudního komisaře bude zejména při určování, komu se předá pozůstalost, je-li odkázána chudým nebo jinak určeným osobám – soudní komisař bude sledovat spravedlivé rozdělení majetku obcí. Soudní komisař bude obtížně hledat privilegované závěti, pokud nebudou evidovány v Centrální evidenci závětí. Obtížně budou posuzovat osobnosti dědiců – zda osoba omezená ve svéprávnosti nabyla intelekt v takové míře (a to třeba dočasně), aby mohla pořídit závěť. V tomto případě zde nebude žádné soudní rozhodnutí, které by soudnímu komisaři napomohlo k rozhodnutí. Dále soudní komisař musí sledovat důvody, z jakých byla osoba omezena ve svéprávnosti, pokud tímto důvodem byla třeba závislost na automatech, může pořizovat o polovině

svého majetku. V takových situacích by měla být ztížená práce notáře zohledněna ve vyhlášce o odměnách.

Soudní komisař bude nově posuzovat splnění podmínek, povolávat náhradníky, sledovat svěřenecké nástupnictví apod., což přinese notářům více práce a budou nuceni nadále držet dědické spisy a rovněž se jim bude posouvat skartační lhůta.

V celkové odměně pro notáře tedy bude záležet, jaké instituty zůstavitel pro případ smrti použije. V případě, že bude použita dědická smlouva, bude mít notář nejméně práce. U závětí bude záležet na druhu pořízených závětí, problematické bude zjišťovat přesný obsah zůstavitelovy vůle u privilegovaných závětí.

5.2. Změny pro soudního komisaře v otázce zákonné posloupnosti

Nové vymezení odúmrti jako soukromoprávního titulu přinese soudním komisařům usnadnění řešení soudních řízení tam, kde byl zůstavitel občanem cizího státu.

Ztížení činnosti notáře bude bezesporu znamenat rozšíření dědických skupin, kdy bude nucen zjišťovat existenci více osob, než tomu bylo doposud. Tito vzdálenější příbuzní nemusí být se zůstavitelem vůbec v kontaktu, nemusí žít v České republice a soudní komisař bude nucen vyvinout větší úsilí, aby zjistil, zda vůbec existují. Nebude tedy stačit získat informace z evidence obyvatel. V tomto případě by mohla být odměna odstupňována podle jednotlivých dědických tříd, popř. podle toho, zda se osoby nacházejí na území České republiky nebo soudní komisař je musí obesílat do zahraničí.

5.3. Vydědění a nepominutelní dědicové

Nová úprava dědictví nepominutelných dědiců přinese ulehčení postavení těmto dědicům, soudnímu komisaři v tomto ohledu práce nepřibude. Dosud by potvrdil podíl nepominutelného dědice, pokud se s ostatními dědici nepominutelný dědic nedohodl jinak, nově potvrdí pouze pohledávku nepominutelného dědice. Výpočet dílu nepominutelného dědice soudního komisaře rovněž nezatíží. Změní se tedy způsob, jakým se dědicové budou nuceni s nepominutelným dědicem dohodnout na vyrovnání jeho pohledávky za dědictvím.

Významnou změnou bude, že díl vyděděného nepominutelného dědice nebude přirůstat k ostatním dílům nepominutelných dědiců. Jak bylo demonstrováno, nepominutelní dědicové, kteří nebyli vydědění, přijdou o část majetku.

5.4. Přejchod dluhů a výhrađa soupisu

Práce soudního komisaře se významně ulehčí, pokud nebude uplatněna výhrađa soupisu, protože odpadá povinnost zjišťovat majetek zůstavitele. V takových případech ale není jasné, z čeho bude odměna počítána, protože nebude známa obvyklá cena pozůstalosti.

Důležitou změnou, která se významně dotkne dědiců, je přechod dluhů na dědice a to zvláště v případě, kdy nebude uplatněna výhrađa soupisu, protože pak dědicové odpovídají za plnou výši dluhů.

5.5. Výsledky dotazníku

5.5.1. Dosažené vzdělání

Významný rozdíl ukázalo dotazníkové šetření ve vnímání odměny notáře. Většina osob s vysokoškolským vzděláním a osob s maturitou považovala odměnu notáře ve zkoumaném případě za přiměřenou, zatímco většina osob s nižším vzděláním tuto odměnu vnímala jako příliš vysokou. Rozdíl se projevil i ve vnímání toho, kdo by měl určovat obvyklou cenu pozůstalosti. Osoby s vyšším vzděláním (vysokoškoláci a středoškoláci s maturitou) upřednostňují znalecký posudek, který by byl ustanoven na základě dohody dědiců. Osoby s nižším vzděláním (střední odborné a základní vzdělání) preferují určování obvyklé ceny shodným tvrzením účastníků a stejným dílem rozhodli o jmenování znalce na základě dohody dědiců a na základě pořadníku znalců.

Významnější rozdíly se neprojevily u otázky, kde měli respondenti usoudit, jak by měla být určena odměna notáře. Podle většiny respondentů by o ní měl rozhodnout soud podle komplikovanosti případu. Podle stávající i podle nové právní úpravy budou o výši odměny soudního komisaře rozhodovat vždy soudní komisaři sami, vyšší složitost řešeného případu pak bude podle úvahy notáře důvodem pouze ke zvýšení odměny.

Dále většina respondentů bez ohledu na vzdělání odpověděla správně na otázku, která testovala, zda by byli schopni správně napsat holografní závět'.

U dotazu, který zjišťoval názory na díly nepominutelných dědiců, zvolily osoby s vyšším vzděláním ve většině případů variantu, která odpovídá současnému stavu dílů nepominutelných dědiců. Osoby s nižším vzděláním rovněž ve většině případů zvolily

variantu podle současného práva, ale významná část z nich přisoudila nepominutelným dědicům dvakrát tolik, než jim náleží.

O existenci nového občanského zákoníku věděla zhruba polovina respondentů s dosaženým vysokoškolským vzděláním a respondenti s maturitou. Respondenti, kteří studovali střední odborné školy a základní školy, jsou sice informováni o existenci nového občanského zákoníku informováni méně, ale tento rozdíl není tak významný.

U dotazu, který zjišťoval názor na dědění dluhů (tam, kde dluhy převýší majetek), se projevila určitá citlivost u osob se střední odbornou školou, které byly ve většině případů proti dědění dluhů, zatímco osoby s vyšším vzděláním v nadpoloviční většině dědění dluhů akceptovaly.

V souhrnu se dá konstatovat, že dosažení vzdělání má vliv na to, jak respondenti vnímají ekonomický dopad stávající a nové právní úpravy. Osoby s nižším vzděláním ve většině případů nesouhlasí s finančním dopadem dědického řízení, ať už se týká výše odměny notáře, hrazení nákladů za znalecký posudek nebo dědění dluhů.

5.5.2. Zkušenost s dědickým řízením

Významný rozdíl se projevuje u vnímání dopadu odměny notáře. Osoby se zkušeností s dědickým řízením ve většině případů považovaly odměnu notáře v daném případě za příliš vysokou, zatímco osoby bez zkušenosti s dědickým řízením ji v nadpoloviční většině považovaly za přiměřenou. Je to dáno zřejmě tím, že osoby se zkušeností s dědickým řízením pravděpodobně už odměnu notáře hradily a považovaly ji za nepřiměřenou ve vztahu ke komplikovanosti odvedené práce.

Osoby, které mají zkušenost s dědickým řízením, upřednostňují určení obvyklé ceny majetku na základě shodného tvrzení účastníků oproti osobám bez zkušenosti s dědickým řízením. Osoby se zkušeností s dědickým řízením pravděpodobně považují znalecké určování obvyklé ceny jako způsob, kterým se navyšují náklady dědického řízení, zatímco osoby bez zkušenosti s dědickým řízením považují tento způsob za nejobjektivnější pro určení obvyklé ceny.

Výraznější rozdíl jsem neshledala u vnímání respondentů, jakým způsobem by měli být znalci jmenováni. Obě skupiny upřednostňují poradník znalců a dohodu dědiců oproti stavu zakotvenému v zákoně.

Osoby bez zkušenosti s dědickým řízením upřednostňují určení odměny notáře na základě obvyklé ceny oproti osobám se zkušeností s dědickým řízením. Téměř stejný počet

osob se zkušeností s dědickým řízením považuje za správnou odměnu určovat jak podle obvyklé ceny majetku, tak podle složitosti případu. Domnívám se, některé osoby se zkušeností s dědickým řízením zřejmě považují odměnu znalce v porovnání s vykonanou prací za příliš vysokou, proto by upřednostnily rozhodnutí soudu.

Výraznější rozdíly mezi oběma skupinami jsem neshledala u otázky zjišťující náležitosti holografní závěti a u otázky zjišťující velikost dílů nepominutelných dědiců.

Dotazník nepotvrdil výraznější rozdíly v informovanosti respondentů o existenci nového občanského zákoníku. Nepotvrdila se tedy hypotéza, že osoby, které si již prošly dědickým řízením, se budou zajímat o právní úpravu (stávající nebo novou), která danou problematiku upravuje.

Dotazník ukázal, že osoby se zkušeností s dědickým řízením budou spíše inklinovat k sepsání závěti, tedy tradičního institutu oproti uzavírání dědické dohody, která není dosud prověřena praxí. Osoby bez zkušenosti s dědickým řízením jsou v tomto směru otevřenější a nakloněny k dohodě, o které není jasné, jak bude ve skutečnosti fungovat.

V oblasti dědění dluhů jsou respondenti bez zkušenosti s dědickým řízením nakloněni k variantě, aby se dluhy převyšující aktiva pozůstalosti, nedědily. Oproti tomu osoby se zkušeností s dědickým řízením nezažaly tak vyhraněný postoj a téměř shodný počet se vyjádřil jak pro dědění dluhů převyšujících aktiva, tak proti dědění takových dluhů. Osoby se zkušeností s dědickým řízením jsou pravděpodobně schopny si představit více situací, které mohou během dědického řízení nastat a chápou, že v některých případech budou dědici chtít se dostat do záporných čísel.

6. Závěr

V práci jsem porovnávala dopady stávající právní úpravy dědického řízení a nové úpravy obsažené v novém občanském zákoníku na dědice a notáře samotné během dědického řízení.

Nový občanský zákoník přinese mnoho změn do dědického řízení, nová právní úprava bude propracovanější, když dosud bylo dědické právo upraveno ve 27 paragrafech a nově bude upraveno v 245 paragrafech. Vznikne tak mnoho nových situací, které dosud nemohly během dědického řízení nastat. Celkový dopad na dědice a notáře se tak bude odvíjet podle situace, která nastane, protože zákonitě některé nové instituty zatíží dědice a notáře více a jiné nové instituty je zatíží méně.

Mezi ty, které urychlí dědické řízení a tím by mělo dojít i k pozitivnímu dopadu na dědice, by měla patřit dědická dohoda, jasnější úprava podmínek pro závěti, úprava odkazů nebo pohledávka nepominutelného dědice za dědictvím. Mezi ty, kde se sice úprava změní, ale nedojde ke ztížení práce soudních komisařů, bude patřit výpočet dílu nepominutelného dědice. Ke zkomplikování situace pro soudní notáře, které by se mělo odrazit ve vyhlášce o odměňování, patří privilegované závěti, odkaz majetku chudým, sledování splnění různých podmínek apod. Velké finanční zatížení dědiců může přinést dědění dluhů v dědických řízeních bez výhrady soupisu.

Snažila jsem se rovněž zjistit, zda se bude měnit i předpis, který upravuje odměňování notářů, což je vyhláška o odměnách. Podle odpovědi Ministerstva spravedlnosti není dosud připravována novelizace vyhlášky o odměnách. V praktických případech byla proto odměna vypočítávána podle stávající vyhlášky o odměnách.

Podle mého názoru by nová úprava odměňování měla více zohledňovat práci, kterou soudní komisař s daným případem má. V současné době se vyměřuje z převážné části podle hodnoty pozůstalosti a v případech, kdy dědici uzavřou mezi sebou dohodu, nemá soudní komisař s vyřízením dědictví mnoho práce. Jedním z možných řešení by mohlo být vyměření vyšší odměny a uhrazení nákladů tomu dědici, s jehož dílem je spojené vyšší úsilí notáře.

Je tedy nutné přepracovat předpis, který upraví odměňování notářů, aby existovala jasná pravidla pro činnost soudních komisařů a dědici, věřitelé i odkazovníci měli jistotu, jaká práva a povinnosti jim z dědického řízení vyplynou. Vzhledem k tomu, že v České

republiky napadne okolo 130 000 dědických řízení ročně, dotýká se nová úprava milionů lidí, kteří jsou tak díky neexistenci pravidel v nejistotě.

V dotazníkovém šetření vyšlo najevo, že téměř nadpoloviční část respondentů považuje odměnu notáře vypočtenou podle stávajících právních předpisů za přiměřenou, jedná se zejména o osoby s vysokoškolským vzděláním a osoby, které nemají zkušenost s dědickým řízením. Stejně tak většina respondentů považuje znalecký posudek jako nejlepší způsob určení obvyklé ceny majetku a to i přesto, že dědické řízení prodražuje. Odměnu soudního komisaře by rovněž většina respondentů určovala podle stávající úpravy, nicméně významná část respondentů (35,7 %) se přiklonila k možnosti určení ceny podle komplikovanosti případu. To by mohlo snížit náklady tam, kde by se jednalo o jednoduchá dědická řízení.

Dotazník nepotvrdil, že osoby s vyšším vzděláním a osoby, které mají zkušenost s dědickým řízením, budou lépe informovány o existenci nového občanského zákoníku. Stejně tak se nepotvrdily větší rozdíly ve znalostech podmínek pro sepsání platné holografní závěti. Dotazník rovněž prokázal, že nadpoloviční část respondentů byla proti dědění dluhů, pokud tyto převyšují aktiva majetku. Větší odpor k dědění dluhů se vyskytoval mezi osobami s nižším vzděláním a u osob bez zkušenosti s dědickým řízením.

7. Seznam použité literatury

- Švestka, J., Spáčil, J., Škárová, M., Hulmák, M. a kol. Občanský zákoník II. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008.
- Drápal, L., Bureš, J., Občanský soudní řád I. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009.
- Milan Holub, Marta Škárová, Josef Vaněk a kol. Vzory smluv a podání. 12. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Linde, 2008.
- Schelleová Ilona a kol. Dědictví a dědické právo, 1. vydání. Brno: Computer Press, a.s., 2007.
- Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.
- Věcný záměr k zákonu o nesporném soudním řízení.
- Ad Notam, 1998, č. 3, s. 74 – MS v Praze sp. zn. 24 Co 373/97.
- Ad Notam, 1999, č. 5, s. 103 – MS v Praze sp. zn. 24 Co 29/99.
- Ad Notam 1998, č. 5, s. 119 – MS v Praze sp.zn. 24 Co 207/98.
- Ad Notam, 1996, č. 4, s. 91 – MS v Praze sp.zn. 24 Co 19/96.
- Ad Notam, 1998, č. 3, s. 73 – MS v Praze sp.zn. 24 Co 308/97.
- Ad Notam, 1995, č. 3, s. 65 – MS v Praze sp. zn. 24 Co 249/94.
- Holub, Ondřej: Zamyšlení nad jedním nálezem Ústavního soudu. Ad Notam 2/2000.
- Sbírka soudních rozhodnutí a stanovisek Nejvyššího soudu R 62/1973.
- Soudní judikatura č. 99/2001, sp.zn.21 Cdo 1351/2000.
- Soudní judikatura č. 66/2000, sp.zn.. 21 Cdo 2423/98.
- Soudní judikatura č. 21/1998, sp.zn. . 2 Cdon 86/97.
- Sbírka soudních rozhodnutí a stanovisek Nejvyššího soudu R 6/2005.
- Sbírka soudních rozhodnutí a stanovisek Nejvyššího soudu R 21/1979.
- Sbírka soudních rozhodnutí a stanovisek Nejvyššího soudu R 58/2000.
- Sbírka soudních rozhodnutí a stanovisek Nejvyššího soudu R 32/1971.
- Sbírka soudních rozhodnutí a stanovisek Nejvyššího soudu R 3/2007.
- Nález Ústavního soudu České republiky II. ÚS 421/99 ze dne 12. ledna 2000.

- <http://www.novinky.cz/domaci/139154-zavet-jaroslava-foglara-je-platna-rozhodl-soud.html>
- <http://obcanskyzakonik.justice.cz/cz/dedicke-pravo/konkretni-zmeny.html>
- <http://www.penize.cz/sporeni/66082-spolecny-ucet-vam-penize-usetri-ale-take-vam-je-muze-zablokovat>

8. Přílohy

Příloha č. 1

Dotazníkové šetření

Dotazník k bakalářské práci Dědictví v právu a praxi ČR

Děkuji Vám za čas, který strávíte vyplněním tohoto dotazníku. V případě, že navržená odpověď v písmenech a) – d) neodpovídá Vaším představám, zvolte prosím tu alternativu, která je Vašemu názoru nejbližší.

Před samotným vyplněním dotazníku prosím uveďte následující osobní údaje:

Pohlaví:

- a) Muž
- b) Žena

Věk:

- a) 18 – 26 let
- b) 27 – 40 let
- c) 41 – 60 let
- d) 61 let a více

Vzdělání:

- a) Základní
 - b) Střední odborné
 - c) Střední s maturitou
 - d) Vysokoškolské
 - e) Jiné
-

1. Máte zkušenosti s dědickým řízením ať už jako přímý účastník nebo pozorující osoba?

- a) Ano
- b) Ne

- 2. Při obvyklé ceně děděného majetku 1 300 000 Kč činí odměna notáře zhruba 13 000 Kč (tj. 1 % z obvyklé ceny děděného majetku). Považujete takovou výši odměny pro notáře v dědickém řízení**
- a) za příliš vysokou
 - b) přiměřenou
 - c) nízkou
- 3. Odměna notáře je v současné době stanovována podle obvyklé ceny majetku, kterou určí notář během dědického řízení na základě shodného tvrzení účastníků, posudku soudního znalce nebo vlastního úsudku notáře. Který z těchto způsobů určení obvyklé ceny majetku považujete za nejvhodnější?**
- a) Shodné tvrzení účastníků
 - b) Posudek soudního znalce
 - c) Vlastní úsudek notáře
- 4. Kdo bude znalcem a který majetek bude znalecky posuzován, rozhoduje notář při dědickém řízení podle volné úvahy. Dědici jsou povinni hradit náklady za vypracování znaleckého posudku. Jakým způsobem by se podle Vás mělo o ustanovení znalce rozhodovat?**
- a) Rozhodnutím soudu, v jehož obvodu k dědickému řízení dochází
 - b) Rozhodnutím notáře, který dědické řízení vede
 - c) Na základě předem daného pořadníku znalců
 - d) Dohodou dědiců
- 5. Jak byste stanovovali odměnu notáře při dědickém řízení?**
- a) Podle obvyklé ceny děděného majetku
 - b) Podle rozhodnutí soudu, který by posoudil složitost konkrétního případu
 - c) Podle dohody dědiců a notáře
- 6. Co ze zákona nepatří mezi podmínky platné závěti, která je sepsána vlastní rukou?**
- a) Podpis osoby, která odkazuje majetek
 - b) Popis veškerého majetku, který bude předmětem dědictví
 - c) Den, měsíc a rok, kdy byla závěť podepsána

- 7. Pokud máte druhého manžela/druhou manželku a dvě zletilé děti z prvního manželství, jak velká část Vašeho majetku by měla podle Vás připadnout dětem po Vaší smrti v případě, že jste děti nevydělil/a?**
- a) Každému dítěti jedna polovina majetku
 - b) Každému dítěti jedna čtvrtina majetku
 - c) Každému dítěti jedna třetina majetku
- 8. Dne 1. ledna 2014 nabude účinnosti nový občanský zákoník, který přinese změny do dědického řízení. Zaregistrovali jste některé tyto změny?**
- a) Ano
 - b) Ne
- 9. Nový občanský zákoník umožní, aby se osoba, která rozhoduje o svém majetku, mohla dohodnout se svými dědici na konkrétních podmínkách převodu děděného majetku. Kromě dědické dohody bude i nadále možné využít závěť nebo se bude dědit na základě zákona (pokud nedojde k dohodě ani k sepsání závěti). Jakou formu byste upřednostnili:**
- a) Dědickou dohodu
 - b) Závěť
 - c) Postup vyplývající ze zákona
- 10. Myslíte si, že je správné, aby dědici vedle majetku dědili i dluhy, které převyšují získaný majetek?**
- a) Ano, když chtějí získat majetek, měli by hradit i dluhy
 - b) Ne, dluhy po osobě, která je mrtvá, by se dědit neměly
 - c) Nevím

Příloha č. 2

Výsledky dotazníkového šetření

Celkově

Otázka č.	A	b	c	d
1	55	43		
2	45	53	0	
3	41	53	4	
4	7	17	34	40
5	43	35	20	
6	2	81	15	
7	18	59	21	
8	46	42		
9	38	46	14	
10	37	45	16	

Vysokoškolské (celkem 29 respondentů)

Otázka č.	A	b	c	d
1	18	11		
2	11	18		
3	8	21		
4	5	3	9	12
5	13	10	6	
6	2	23	4	
7	3	17	9	
8	15	14		
9	12	13	4	
10	10	11	8	

Středoškolské s maturitou (37 respondentů)

Otázka č.	A	b	c	d
1	26	11		
2	13	24		
3	14	21	2	
4	1	9	12	15
5	19	10	8	
6		29	8	
7	1	26	10	
8	20	17		
9	15	15	7	
10	18	14	5	

Středoškolské bez maturity (30 respondentů)

Otázka č.	A	b	c	d
1	10	20		
2	19	11		
3	19	9	2	
4	1	5	12	12
5	11	15	4	
6		27	3	
7	14	15	1	
8	11	19		
9	11	16	3	
10	9	18	3	

Základní (2 respondenti)

Otázka č.	a	b	c	d
1	1	1		
2	2			
3		2		
4			1	1
5			2	
6		2		
7		1	1	
8		2		
9		2		
10		2		

Zkušenost s dědickým řízením

Otázka č.	a	b	c	d
1	55			
2	29	26		
3	29	24	2	
4	5	10	19	21
5	23	22	10	
6	1	47	7	
7	10	37	8	
8	24	31		
9	15	31	9	
10	25	22	8	

Není zkušenost s dědickým řízením

Otázka č.	a	b	c	d
1	43			
2	16	27		
3	12	29	2	
4	2	7	15	19
5	20	13	10	
6	1	34	8	
7	8	22	13	
8	22	11		
9	23	15	5	
10	12	23	8	

Příloha č. 3

Přehled nově zahájených dědických řízení (nápadů) za I. pol. 1994 až II. pol. 2010

I. pol.	Napadlo	II. pol.	napadlo
1994	80.649	1994	69.958
1995	74.500	1995	63.940
1996	77.107	1996	62.944
1997	71.702	1997	63.207
1998	70.030	1998	63.310
1999	71.256	1999	63.302
2000	71.862	2000	60.760
2001	69.022	2001	61.627
2002	69.724	2002	62.016
2003	72.498	2003	62.994
2004	71.959	2004	62.968
2005	75.201	2005	63.826
2006	69.436	2006	61.869
2007	69.986	2007	61.247
2008	70.982	2008	63.031
2009	71.522	2009	63.420
2010	73.350	2010	64.447

Příloha č. 4

Dotazy a odpovědi kompetentních úřadů

nkcr@nkcr.cz

Dobrý den,

podle zákona č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím bych Vás ráda požádala o poskytnutí následujících informací.

Píšu bakalářskou práci na téma Dědictví v právu a praxi v České republice a chtěla bych Vás požádat o odpovědi na otázky týkající se nové právní úpravy dědictví a doprovodných předpisů.

Zajímalo by mě, zda se zástupci notářské komory účastní na vypracování doprovodných předpisů k novému občanskému zákoníku. Dále by mě zajímalo, zda bude nová úprava dědictvého práva promítnuta i do občanského soudního řádu a i dalších předpisů upravujících činnost notářů. Jde mi zejména o vyhlášku o odměnách a náhradách notářů (vyhláška Msp. č. 196/2001 Sb.), jestli v ní bude nově upravena výše odměn a struktura odměňování notářů vystupujících jako soudní komisaři v souvislosti s přijetím nového občanského zákoníku.

Dále by mě zajímalo, zda existuje statistika, která mapuje počet dědictvých řízení v České republice v daném roce a zejména, jaká je průměrná výše nákladů dědictvého řízení a průměrná výše odměny notáře, který v dědictvém řízení působí jako soudní komisař.

Vážená paní Hlinková,

Notářská komora České republiky Vám k Vaší žádosti ze dne 30.1.2012 sděluje následující:

Příprava a zpracování právních předpisů, v souvislosti s přijetím nového občanského zákoníku, je plně v gesci Ministerstva spravedlnosti. Obecně lze konstatovat, že Notářská komora České republiky se prostřednictvím svých zástupců účastní odborných pracovních skupin, pořádaných Ministerstvem spravedlnosti, pokud je o to požádána.

V souvislosti s přijetím nového občanského zákoníku dosud není NKČR znám konkrétní návrh žádného z doprovodných předpisů, resp. jejich změn, rovněž není informována o tom, zda má dojít ke změně vyhlášky č. 196/2001 Sb.

K Vašemu dotazu ke statistikám dědictvých řízení sdělujeme, že statistiky výše nákladů dědictvého řízení a průměrnou výši odměny notáře-soudního komisaře Notářská komora České republiky nevede. Statistiku ohledně nápadu

dědických řízení v letech 1994 až 2010 (statistika za rok 2011 není doposud zpracována) přikládáme v příloze.

S pozdravem

Mgr. Miroslav Zapletal
Notářská komora České republiky
Apolinářská 442/12
128 00 Praha 2
Tel +420 273 037 024
E-mail miroslav.zapletal@nkr.cz

jhovorka@msp.justice.cz

Dobrý den,

podle zákona č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím bych Vás ráda požádala o poskytnutí následujících informací.

Píšu bakalářskou práci na téma Dědictví v právu a praxi v České republice a chtěla bych Vás požádat o odpovědi na otázky týkající se nové právní úpravy dědictví a doprovodných předpisů.

Zajímalo by mě, zda už jsou vypracovány doprovodné předpisy k novému občanskému zákoníku. Zejména by mě zajímalo, zda bude nová úprava dědického práva promítnuta i do občanského soudního řádu a i dalších předpisů upravujících činnost notářů. Jde mi zejména o vyhlášku o odměnách a náhradách notářů (vyhláška Msp č. 196/2001 Sb.), jestli v ní bude nově upravena výše odměn a struktura odměňování notářů vystupujících jako soudní komisaři v souvislosti s přijetím nového občanského zákoníku.

Rovněž bych Vás ráda požádala o zaslání pracovní verze doprovodných předpisů, pokud je možné je poskytovat veřejnosti.

Děkuji a těším se na další spolupráci.

S pozdravem

Vážená paní Hlinková,

dne 1.10. 2012 jste opětovně požádala Ministerstvo spravedlnosti o informace k doprovodné legislativě k novému občanskému zákoníku.

V souvislosti s novým občanským zákoníkem byly Ministerstvem spravedlnosti připraveny následující doprovodné zákony:

- a) Zákon o zvláštních řízeních soudních
- b) Zákon, kterým se mění občanský soudní řád
- c) Doprovodný zákon k novému občanskému zákoníku
- d) Rejstříkový zákon

Tyto předpisy byly dne 27.9.2012 rozeslány do mezirezortního připomínkového řízení. V rámci zákona o zvláštních řízeních soudních je nově upraveno i dědické řízení. V příloze tohoto dopisu Vám zasíláme návrh tohoto zákona. Změna vyhlášky č. 196/2001 Sb. není v současné době připravována.

S pozdravem

Jiří Hovorka

odbor tiskový